

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO

ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN TOIMEENPANOSUUNNITELMA 2020-2021

Etelä-Savon maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) hyväksymä 20.12.2019

Julkaisutiedot

Julkaisija:

Etelä-Savon maakuntaliitto
Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli
puhelin 015 321 130
email kirjaamo@esavo.fi
faksi 015 321 1359

Kotisivu:

www.esavo.fi

Julkaisu:

ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN TOIMEENPANOSUUNNITELMA 2020-2021

Julkaisusarjan nro:

ISBN 978-952-5932-60-7

ISSN 1455-2930

Mikkeli 2019

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Toimeenpanosuunnitelma konkretisoi maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa sekä tukee hallitusohjelmaa	1
1.2 Maakuntien liitot ja ELY-keskukset alueiden kehittäjinä	1
1.3 Valmisteluprosessi	2
2. ETELÄ-SAVON ALUEKEHITTÄMISEN KESKEISET SISÄLLÖT 2020-2021 3	3
2.1 Hyvinvoivat ihmiset, osaaminen ja ympäristö	4
2.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen	4
2.3 Matkailu ja vapaa-aika	4
2.4 Kestävä Bio- ja metsätalous	5
2.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot	5
3. ETELÄ-SAVON MAAKUNNAN NYKYTILA, KEHITYS- NÄKYMÄT JA VARAUTUMINEN RAKENNEMUUTOKSEEN	5
3.1 Maakunnan tilannekuva.....	5
3.2 Etelä-Savon yrityselämän riskien tunnistaminen ja varautuminen	13
3.3 Etelä-Savon kokeilut, elinkeinoelämän kehittämiskokonaisuudet ja ennakoiva rakennemuutostyö (ERM).....	15
3.4 Topsussa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden toteuma	16
3.4.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö	16
3.4.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen	19
3.4.3 Matkailu ja vapaa-aika.....	21
3.4.4 Kestävä biotalous.....	22
3.4.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot	22
4. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN YHTEISET ESITYKSET	24
4.1 Itä- ja Pohjois-Suomen koheesiorahoitusesitys ohjelmakaudelle 2021-2027	24
4.2 Laajakaistarakentamisen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla	25
4.3 Koillisväylän datakaapelin toteutumisen sekä Suomen sisäisen tietoliikenneverkon vahvistaminen	26
4.4 Alueellisesta kuljetustuesta tulee tehdä pysyvä tukimuoto – kuljetusten tulee kasvaa ja kehittyä muuttuvia olosuhteita vastaaviksi	27
5. ITÄ-SUOMEN YHTEISET ESITYKSET	28
5.1 Savonlinna – Kulttuuripääkaupungiksi.....	28
5.2 ITÄ-SUOMEN LIIKENNEHANKKEET	28
5.2.1 Perusväylänpidon rahoitustason pysyvä nostaminen	29
5.2.2 Nopea Itärata: Helsinki-Porvoo-Kouvola	29
5.2.3 Saimaan kanavan sulkujen pidentäminen	29

1. JOHDANTO

1.1 Toimeenpanosuunnitelma konkretisoi maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa sekä tukee hallitusohjelmaa

Etelä-Savon maakuntaliitto yhteistyössä Etelä-Savon ELY-keskuksen, kuntien, elinkeinoelämän ja maakunnan sidosryhmien kanssa rakentaa Etelä-Savon maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman (Topsun). Topsu pitää sisällään maakuntaohjelmaa toteuttavat keskeiset kehittämisen toimenpiteet sisältäen EU:n rakennerahasto-ohjelman toimeenpanon painopisteet ja rahoitussuunnitelman Etelä-Savossa vuosille 2020-2021. Topsu konkretisoi ja toiminnallistaa Etelä-Savon maakuntastrategian 2030 – Metsä-Ruoka-Vesi ja Etelä-Savon maakuntaohjelman 2018-2021.

Topsu 2020-2021 kattaa maakuntastrategian 2030 strategiset painopistealueet Metsä-Ruoka-Vesi ja maakuntaohjelman 2018-2021 keskeiset sisällöt, jotka ovat hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö, elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen, matkailu ja vapaa-aika, kestävä biotalous, älykäs erikoistuminen ja innovaatiot. Maakuntaohjelman tavoitteita tukevia kehittämishankkeita rahoitetaan pääosin rakennerahasto-ohjelmasta (ESR, EAKR).

Lisäksi maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma huomioi hallitusohjelman 2019 strategiset kokonaisuudet: Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi sekä asuntopolitiikka, Kokoaan suurempi Suomi Euroopassa ja maailmalla, Turvallinen oikeusvaltio Suomi, sen kehittäminen ja puolustuspolitiikka, Elinvoimainen Suomi, liikenneverkot ja maatalous, Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi, Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi.

Lisäksi Topsussa nostetaan keskiöön maakunnan lyhyen aikavälin maakuntaohjelman strategiset kärkihanketeemat, joita ovat maakunnan työllisyyden ja kilpailukyvyn edistäminen, panostaminen osaamiseen ja koulutukseen, väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, panostaminen biotalouden mahdollisuuksien hyödyntämiseen ja puhtaisiin vähähiilisiin ratkaisuihin, toimintatapojen uudistamiseen ja digitalisuutta sekä arjen sujuvuutta edistävien ratkaisujen toteuttamiseen sekä Saimaan matkailun edistämiseen mukaan lukien Savonlinnan Kulttuuripääkaupunki -hanke, Geopark ja kansallispuistot.

1.2 Maakuntien liitot ja ELY-keskukset alueiden kehittäjinä

Suomen hallitusohjelma valmistui kesäkuussa 2019. Hallitusohjelman mukaan nykyisillä maakuntien liitoilla tulee olemaan jatkossakin keskeinen asema aluekehityksen ja alueiden yhteistyön edistäjinä. Maakuntien liittojen rooli aluekehitysviranomaisena jatkuu ja roolia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin vuonna 2020 maakuntien moninaisten tehtävien näkökulmista. Lisäksi maakuntien liitoille tullaan kohdentamaan aluekehitysrahoitusta, joka tunnetaan ns. maakunnan kehittämisrahana.

Nykyiset maakunnan liitot säilyttävät roolinsa yhdessä ELY-keskusten kanssa EU:n rakennerahastojen ja muiden EU-ohjelmien rahoituksen välittäjinä. Tavoitteeksi on lisäksi asetettu, että EU:n koheesiopolitiikassa turvataan aluekehitysrahoituksen taso ja harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen erityisasema. Hallituskaudella luodaan alue- ja/tai teemalähtöisesti sopimusperustaisuuteen ja kumppanuuteen perustuva (aluekehityksen) toimintamalli, joka vastaa kunkin alueen erityispiirteisiin. Aluekehitystoiminnan perustana olevaa aluekehityslakia ollaan myös uudistamassa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisesta linjataan hallitusohjelmassa niin, että sote-palvelut kootaan uudistuksen yhteydessä kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille eli maakunnille, joita on 18. Maakuntiin siirretään myös pelastustoimen järjestäminen. Itsehallinnollisten alueiden

päätöksenteosta vastaavat suorilla vaaleilla valitut valtuutetut. Hallitusohjelman linjauksen mukaan palvelut tuotetaan pääosin julkisena palveluna ja niitä täydentää yksityinen ja kolmas sektori. Kuntien rooli palveluntuottajana selvitetään erikseen vuoden 2019 aikana. Maakuntien rahoitus tulee hallitusohjelman mukaan perustumaan pääosin valtion rahoitukseen ja maakuntaveron käyttöönoton valmistelu käynnistetään.

Hallitusohjelmassa linjataan maakuntien tulevaisuudesta siten, että itsehallinnolliset alueet mahdollistavat vaiheittaisen siirtymisen monialaisiin maakuntiin ja tätä tehtäväkentän laajentamista tullaan valmistelevaan parlamentaarisesti vuoden 2020 loppuun mennessä.

Hallitusohjelma tunnistaa vahvasti maakuntien, alueiden ja aluekehittämisen roolin. Etelä-Savolle positiivisia linjauksia ovat mm. perusväylänpidon rahoitustason nosto, Luomuinstituutin rahoituksen vahvistaminen ja vakiinnuttaminen sekä Savonlinnan kompensatiopaketti. Maakuntastrategian näkökulmasta tärkeitä hallitusohjelman linjauksia ovat tavoitteet kestävästä ruokajärjestelmästä, puurakentamisen edistäminen, sisävesiliikenteen kehittäminen sekä kiertotalouden ratkaisujen edistäminen. Hallitusohjelma näkee matkailun Suomen tärkeänä mahdollisuutena ja koulutuksen saavutettavuuden alueiden kilpailukytekijänä. Positiivista maakunnan näkökulmasta on linjaus siitä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusta lisätään ja yliopistokeskusten roolia vahvistetaan sekä jokaisessa maakunnassa tulee olla korkeakoulu.

Hallitusohjelman linjauksissa on kuitenkin muistettava talouspoliittinen viitekehys: ohjelman tavoitteiden toteuttaminen on merkittävältä osin ehdollinen sille, että työllisyysasteen nostaminen onnistuu ja talouskasvu jatkuu.

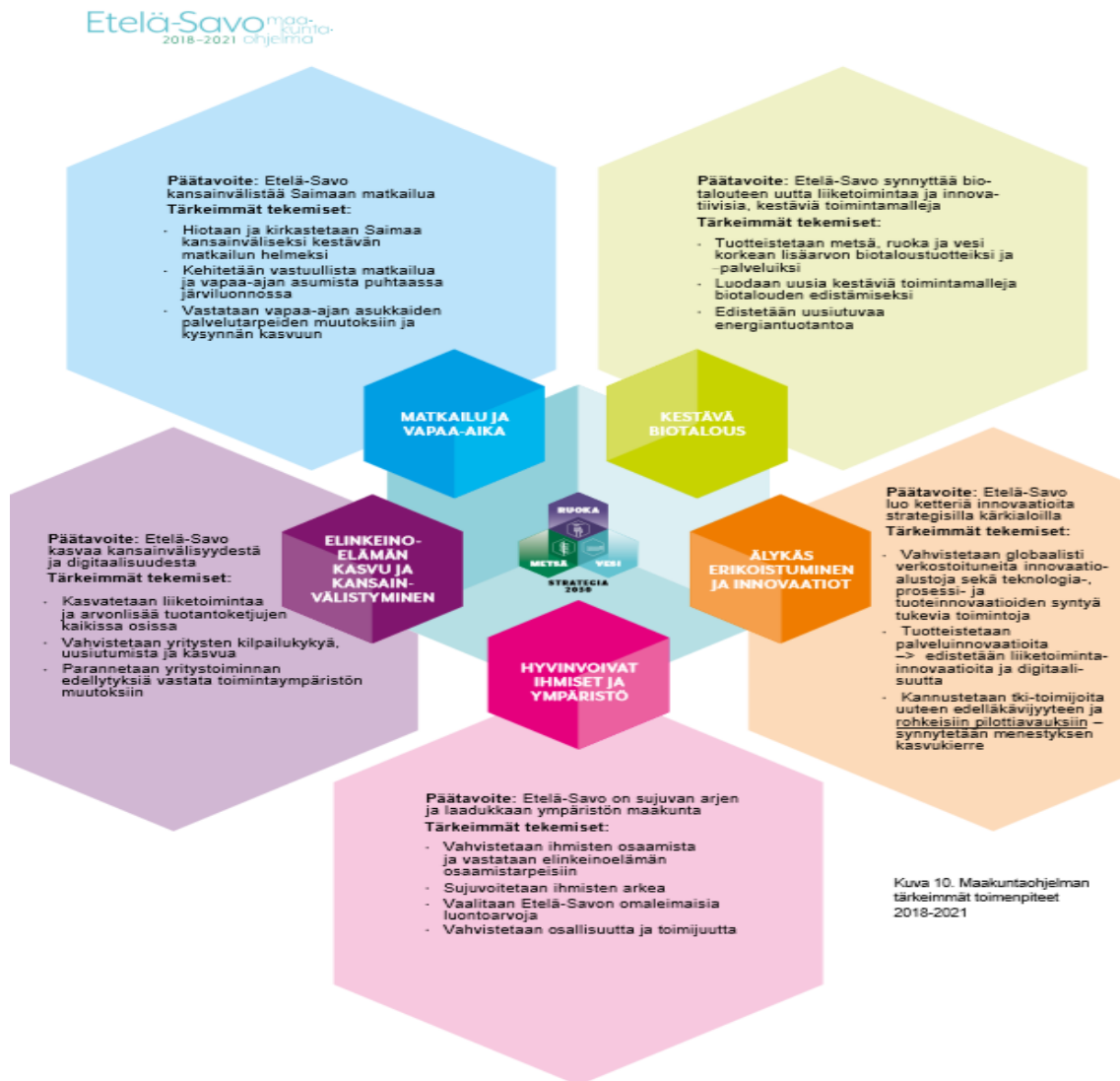
Maakunnan oma maakuntastrategiatyön valmistelu alkaa syksyllä 2019. Nykyinen maakuntaohjelma on voimassa vuoteen 2021, minkä jälkeen uuden strategian pohjalta laaditaan uusi maakuntaohjelma.

1.3 Valmisteluprosessi

Topsu laaditaan alueen toimijoiden kannalta mahdollisimman käytännölliseksi toimenpide-suunnitelmaksi vuosille 2020-2021. Etelä-Savon maakuntaliitto ja ELY-keskus kävivät kuntien kanssa neuvottelut laadittaviin asiakirjoihin tehtävistä kehittämisesityksistä toukokuussa 2019 (seutukierrokset Mikkelissä 8.5.2018, Savonlinnassa 21.5.2019 ja Pieksämäellä 22.5.2019). Lisäksi maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmaa sivuavia sisältökeskusteluja on käyty useilla eri kehittämisen foorumeilla ja tapahtumissa (Team Finland alueverkoston kokous 1.10.2019, Etelä-Savon Nuorisovaltuuston kokous 14.10.2019). Tavoitteena on ollut saada maakunnassa mahdollisimman laajalta sidosryhmäjoukolta sisällöllisiä näkemyksiä ja konkreettisia esityksiä, joiden edistämiseen maakuntaliitto, ELY-keskus ja maakunnan sidosryhmät sitoutuvat.

Elo- ja syyskuussa 2018 toimeenpanosuunnitelman valmistelua on jatkettu maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä (MYRS) ja seuraavissa MYRSin kokouksissa 07.11.2019 / 5.12.2019 ja Etelä-Savon maakuntahallituksessa 18.11.2019. Maakuntien yhteisiä esityksiä on valmisteltu Itä- ja Pohjois-Suomen huippukokouksen yhteydessä 21.08.-22.08.2019. Kuntajohtajilla ja -päättäjillä on ollut mahdollisuus kommentoida Topsu 2020-2021 luonnosta 1.11.-8.11.2019. Maakunnan yhteistyöryhmä (MYR) käsittelee ja hyväksyy maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman kokouksessaan 20.12.2019. Kaikkiaan valmisteluun osallistuneita toimijoita (henkilöitä/organisaatioita) Etelä-Savosta on ollut prosessia mukana noin 150.

2. ETELÄ-SAVON ALUEKEHITTÄMISEN KESKEISET SISÄLLÖT 2020-2021

Strategista hyvinvointia metsästä, vedestä ja ruuasta

Maakunta perustaa nykyhetken ja tulevaisuuden kasvunsa sekä elinvoimansa metsään, veteen ja ruokaan ja näitä hyödyntävään kestävään elinkeinotoimintaan, älykkääseen erikoistumiseen, osaamiseen ja hyvinvointiin. Kasvua ja kilpailukykyä haetaan uusilla digitaalisilla ratkaisulla ja palvelu- ja tuoteinnovaatioilla sekä alueiden välisellä yhteistyöllä ja kansainvälistymisellä.

Etelä-Savon maakuntaohjelman viisi päätavoitetta:

- **Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö** – Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta
- **Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen** – Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta. Keskeiset vientimahdollisuudet: metsä-/bioenergia, vesiosaaminen ja Etelä-

Savossa tuotetut ruoan raaka-aineet ja jalosteet

- **Matkailu ja vapaa-aika** – Etelä-Savon kansainvälistää Saimaa matkailua

- **Kestävä biotalous** – Etelä-Savo synnyttää biotaloutteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja

- **Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot** – Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla alueilla

Etelä-Savon maakuntaohjelman toimeenpanon keskeiset toimenpidesisällöt päätavoitekohtaisesti ovat vuosille 2020-2021 seuraavat:

2.1 Hyvinvoivat ihmiset, osaaminen ja ympäristö

Keskeiset toimenpiteet 2020-2021:

Hyvinvoivat ihmiset:

1. Tavoitteena osallisuuden maakunta: rakenteiden tunnistettavaksi tekeminen ja uusien toimintatapojen käyttöönotto
2. Edistetään ihmisten aktiivista ja terveellistä elämää
3. Jalkautetaan Etelä-Savon kulttuurihyvinvointisuunnitelma: kulttuuritoiminnasta hyvinvointivaikuttavuutta

Osaaminen:

1. Kehitetään oppimisympäristöjä ja syvennetään oppilaitosten yhteistyötä
2. Vahvistetaan oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyötä
3. Ennakoidaan osaamistarpeita

Ympäristö:

1. Edistetään hiilineutraalia maakuntaa
2. Turvataan luonnon monimuotoisuus
3. Parannetaan taajamien viihtyvyyttä

Kehitetään kestävästä liikennejärjestelmästä, joka edistää ihmisten hyvinvointia, osaamista ja hiilineutraalisuutta. Edistetään digitaalista yhteiskuntaa.

2.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen

Keskeiset toimenpiteet 2020-2021:

1. Vahvistetaan yritysten kestävästä ja osaamisperustaista kasvua sekä kansainvälistymistä
2. Tuetaan sukupolven- ja omistajavaihdosten onnistumisia sekä edistetään osaavan työvoiman saantia
3. Panostetaan liiketoimintaympäristön muutoksiin varautumista yrityksissä
4. Lisätään alueen tunnettuutta ja houkuttelevuutta yrittäjä-, työskennellä- ja investoida-

Etelä-Savon ja Itä-Suomen suhteellinen saavutettavuuden parantaminen. Alempiasteisen tieverkon kunnosta huolehtiminen metsäraaka-ainekuljetusten toimivuuden turvaamiseksi (yhteys Kestävä Bio- ja metsätalous sekä matkailu ja vapaa-aika). Vahvistetaan digitaalista saavutettavuutta kehittämällä tietoliikenneyhteyksiä ja digitaalisia palveluja.

2.3 Matkailu ja vapaa-aika

Keskeiset toimenpiteet 2020-2021:

1. Saimaa kansainväliseksi kestävä matkailun helmeeksi
2. Savonlinna Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026
3. Saimaan Geoparkille Unescon maailmanperintöstatus
4. Edistetään kestävä vapaa-ajan asumista

Kehitetään matkailun ja vapaa-ajan asumisen toimintaedellytyksiä tukevia liikennepalveluita ja -järjestelmää.

2.4 Kestävä Bio- ja metsätalous

Keskeiset toimenpiteet 2020-2021:

1. Edistetään puurakentamista
2. Luodaan uusia biopohjaisia materiaaleja ja tuotantoprosesseja
3. Kehitetään bioenergian tuotantoteknisiä ratkaisuja ja uusia palvelukonsepteja
4. Edistetään hajautetun biokaasutoiminnan yhteistyömalleja, tuotantoteknisiä ratkaisuja ja logistisia toimintamalleja
5. Edistetään luomutuotantoa, kestävä elintarvikejärjestelmää ja ruokaturvallisuutta

2.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot

Keskeiset toimenpiteet 2020-2021:

1. Panostetaan metsä, vesi ja ruoka -älykkään erikoistumisen strategiassa arvoketjujen vahvistamiseen: klusteroitumiseen, palveluiden kehittämiseen ja digitaalisuuteen sekä teknologian osaamistason nostamiseen (TRL) ja kaupallistamiseen
2. Tuetaan ja kehitetään maakunnan keskeisten innovaatioalustojen kilpailukykyä ja kansainvälistymistä

Kokeillaan, testataan ja kehitetään uusia liikennepalveluita tukemaan älykästä erikoistumista, arjen sujuvuutta ja matkailun kilpailukykyä.

Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmaa koskevat sidosryhmien esille nostamat yksityiskohtaiset toimenpidetarpeet vuosille 2020-2021 on esitelty teemakohtaisesti liitteessä Etelä-Savon maakuntaohjelman toteuttaminen 2020-2021.

3. ETELÄ-SAVON MAAKUNNAN NYKYTILA, KEHITYS- NÄKYMÄT JA VARAUTUMINEN RAKENNEMUUTOKSEEN

3.1 Maakunnan tilannekuva

Etelä-Savon maakuntastrategian kärjet ovat metsä, ruoka ja vesi. Nämä on valittu perustuen tämänhetkisiin maakunnan vahvuuksiin ja niiden varaan pyritään maakunnan tulevaisuutta rakentamaan. Metsään, veteen ja järviluontoon perustuu maakunnan suosio vapaa-ajan asumisen alueena sekä matkailun merkittävänä vetovoimatekijöinä.

Metsään liittyvät vahvuudet ovat raaka-ainevaroihin perustuvia; Etelä-Savon metsät ovat hyväkasvuisia ja täällä myös korjataan vuosittain määrällisesti eniten puuta. Puuta jalostetaan maakunnassa erityisesti mekaanisesti, päätuotteina vaneri ja muut kerrostetut tuotteet. Puunjalostuksen prosesseihin liittyvää, kansainvälisesti kilpailukykyistä laitevalmistusta on sekä kemiallisen että mekaanisen jalostuksen tarpeisiin. Maakunnassa on myös puun hyödyntämiseen liittyvää merkittävää tutkimus- ja kehitystoimintaa, Savonlinnassa Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (XAMK:n) kuitulaboratorion myötä.

Ruokaan liittyvät vahvuudet perustuvat lähtökohtaisesti raaka-aineisiin; varsinkin erikoistunutta tuotantoa, kuten luomua, pyritään lisäämään. Elintarviketeollisuuden alalla maakunnassa on muutama valtakunnallisestikin merkittävä yritys, etenkin salaattien ja leipien tuotannossa. Maakunnassa on tutkimus- ja kehittämistoimintaa ruokasektorilla, kärkinä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Luonnonvarakeskus sekä XAMK:n toiminnot. Ruokatuotannolla on merkitystä muussakin elinkeinotoiminnassa, varsinkin matkailussa, jossa Etelä-Savo sai Suomen Paras Ruokamatkailu -palkinnon syksyllä 2019.

Vesiteeman vahvuuksina ovat imagomielessäkin Etelä-Savon merkittävät vesistöt sekä jätevesien käsittelyyn kytkeytyvä osaaminen (Lappeenrannan ja Lahden teknillinen yliopisto (LUT), Vihreä Kemia, XAMK). Vesiliiketoiminta kasvualaksi -tavoitteena on edistää vesivarojen kokonaisvaltaisessa hallinnassa ja vesipalveluissa (esim. vesihuolto, jätevedenpuhdistus, monitorointi ja niiden digitaaliset ratkaisut) kansallisesti tapahtuvaa kehitystä ja toisaalta rakentaa tästä kehityksestä kansallista ja kansainvälistä liiketoimintaa. Etelä-Savon sijainti keskellä Järvi-Suomea synnyttää luontaisen vahvuuden vesiliiketoiminnan kehittämiseksi, mikä on tunnistettu Etelä-Savon maakuntastrategiassa. Mikkeliin valmistuva korkeatasoinen jätevedenpuhdistamo ja kierrätysveden valmistamiseen soveltuva jälkikäsitely-yksikkö muodostavat fyysisen tutkimus- ja kehitysympäristön.

Etelä-Savon ELY-keskus on toiminut Sinisen biotalouden kärkihankkeen hankehakemusten kansallisena hallinnoijana ja toimii parhaillaan vastaavassa asemassa vesiensuojelun tehostamisohjelman Kaupunkivedet ja haitalliset aineet –osiossa. Vuoden 2020 tavoitteena on koota kansallinen ohjelma vesiliiketoiminnan edistämiseksi ja synnyttää vesiliiketoiminnan kumppanuusverkosto.

Strategisten kärkien lisäksi Etelä-Savossa on muitakin vahvuuksia, mm. perusteellisuudessa useita vahvoja yritysryppäitä, esimerkiksi konepajoja ja muovituotteiden valmistajia. Mikkeliissä on satsattu voimakkaasti digitaaliseen arkistointiin, pääkohteena ovat erilaiset julkiset arkistot ja niiden digitoiminen sekä aineistojen säilyttäminen. Maakunta on sijainniltaan hyvässä paikassa, etäisyydet ja yhteydet Suomen talouskasvun vahvimpiin alueisiin sekä kansainvälisen toiminnan solmukohtiin (esim. Pietariin) ovat kohtuulliset. Etelä-Savo on myös säästynyt suurilta rakenteellisilta muutoksilta. Työllisyyskatsauksen mukaan työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta heinäkuussa 2019 oli Etelä-Savossa 10,2 % (koko Suomen keskitasoa), määrällisesti työttömiä työnhakijoita oli 6 228 eli yli 700 vähemmän kuin vuosi sitten. Etelä-Savon työttömyysaste ja työttömien määrä on viimeksi ollut näin alhaalla kesällä 2008. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava se, että työvoiman määrä, johon työttömien määrää verrataan, on vuoden 2017 lopun työsäkäyntitilaston luku, ja tosiasiallinen työvoiman määrä on viimeaikaisen muuttotappion takia tätä selvästi pienempi. Näin ollen tilanne ei ole tosiasiallisesti niin valoisa kuin mitä tilastot osoittavat. Talouden kasvun kiihtyminen imee eteläsavolaisia kasvualueille, mikä vähentää toisaalta työttömyyttä, mutta pidemmällä aikavälillä vaikeuttaa osaavan työvoiman saatavuutta yrityksissä. Lisäksi alueen yrityksiltä kaivattaisiin uusia investointeja ja laajempia panostuksia tutkimus- sekä kehittämistoimintaan ja sitä kautta uusiin innovaatioihin ja työllistämiseen.

Maakunnan vakavin haaste kohdistuu väestökehitykseen. Etelä-Savon väestö ikääntyy ja vähenee nopeammin kuin maakunnissa keskimäärin. Toukokuussa 2019 maakunnan väkiluku oli 143 842. Maakunnan väestö on 2000-luvulla vähentynyt noin tuhannen henkilön vuosivauhtia, mutta vuosina 2017 ja 2018 väestön kokonaisuutos on ollut vieläkin negatiivisempi (2018 kaikkiaan -2579 henkilöä). Heikkoa kehitystä selittää kuolleiden enemmyys syntyvyyteen nähden sekä

tulomuuttoa suurempi poisuutto maakunnasta. Vuoden 2018 muuttotappion voimakkuutta voi kuitenkin pitää poikkeuksena sen vuoksi, että tuolloin Savonlinnan opettajakoulutuslaitoksen vaikutukset näyttäytyivät voimakkaimpina. Väestön väheneminen herättää huolta työvoiman riittävyyden ja aluetalouden sekä -kehityksen näkökulmista. Väestön kokonaisuutoksen sisällä on olemassa positiivisiakin indikaattoreita, kuten työkäisten muuttoliike ja maahanmuutto, mutta kokonaiskuva on valitettavan synkkä. Kehityksen myötä paikallismarkkinoiden volyyymi heikkenee, vaikka matkailun ja vapaa-ajan asukkaiden kysyntä osaltaan tilannetta parantaakin. Tämä keskittää toimintoja entisestään, vähentää kilpailua ja erikoistumisen mahdollisuuksia, ja jopa työpaikkakehitys on ollut noususuhdanteen aikana laskevaa. Väestönkehitys vaikuttaa myös julkisiin palveluihin. Ensi vuosikymmenellä on edessä näiden palvelujen (koulutus, sote ym.) sopeuttaminen väestömuutosten raameihin. Mahdolliset negatiiviset vaikutukset kohdistuvat myös yksityisten palvelujen kysyntään ja markkinoihin.

Etelä-Savo on säästynyt pien- ja perheyrittäjävaltaisen elinkeinorakenteensa vuoksi suurilta rakenteellisilta muutoksilta, eikä laajoja irtisanomisia ole talouden taantumassa ollut. Työmarkkinoiden hiipivä rakennemuutos näkyy kuitenkin työpaikkojen lopullisena häviämisenä, mm. koulutus- ja viestintäalalta sekä julkisesta hallinnosta. Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen kohdistuneet leikkaukset ovat johtaneet koulutustarjonnan ja sen saavutettavuuden heikkenemiseen.

Etelä-Savon koulutus kentässä aluetaloudellisilta vaikutuksiltaan mittavin on ollut Savonlinnan opettajakoulutuksen siirto Joensuuhun syksyllä 2018. Tähän mennessä menetystä on kompensoitu viime syksynä käynnistyneellä, 30 uutta aloituspaikkaa käsittävällä, uudella puurakentamisen insinöörikoulutuksella. Syyskuun budjettiriihessä hallitus päätti lisätä 150 uutta ammattikorkeakoulupaikkaa Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Savonlinnan yksikköön. Xamkin tavoitteena on käynnistää Savonlinnassa kolme uutta ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta, joiden rahoituksesta Xamk sopii erikseen opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Xamkin kustannusarvio koulutuksille on yhteensä noin 10 miljoonaa euroa. Syksyllä 2020 alkavat koulutukset ovat liikunnanohjaaja (AMK), kouluhyvinvointiin suuntautunut sosionomi (AMK) ja turvallisuusalan tradenomi (AMK). Pian yhteensä 630 opiskelijallaan ammattikorkeakoulu vahvistaa merkittävästi Savonlinnaa opiskelukaupunkina. Positiivisia signaaleja ovat olleet Savonlinnan XAMK -kampuksen valmistuminen ja LUKE-yhteistyön tiivistyminen Etelä-Savossa.

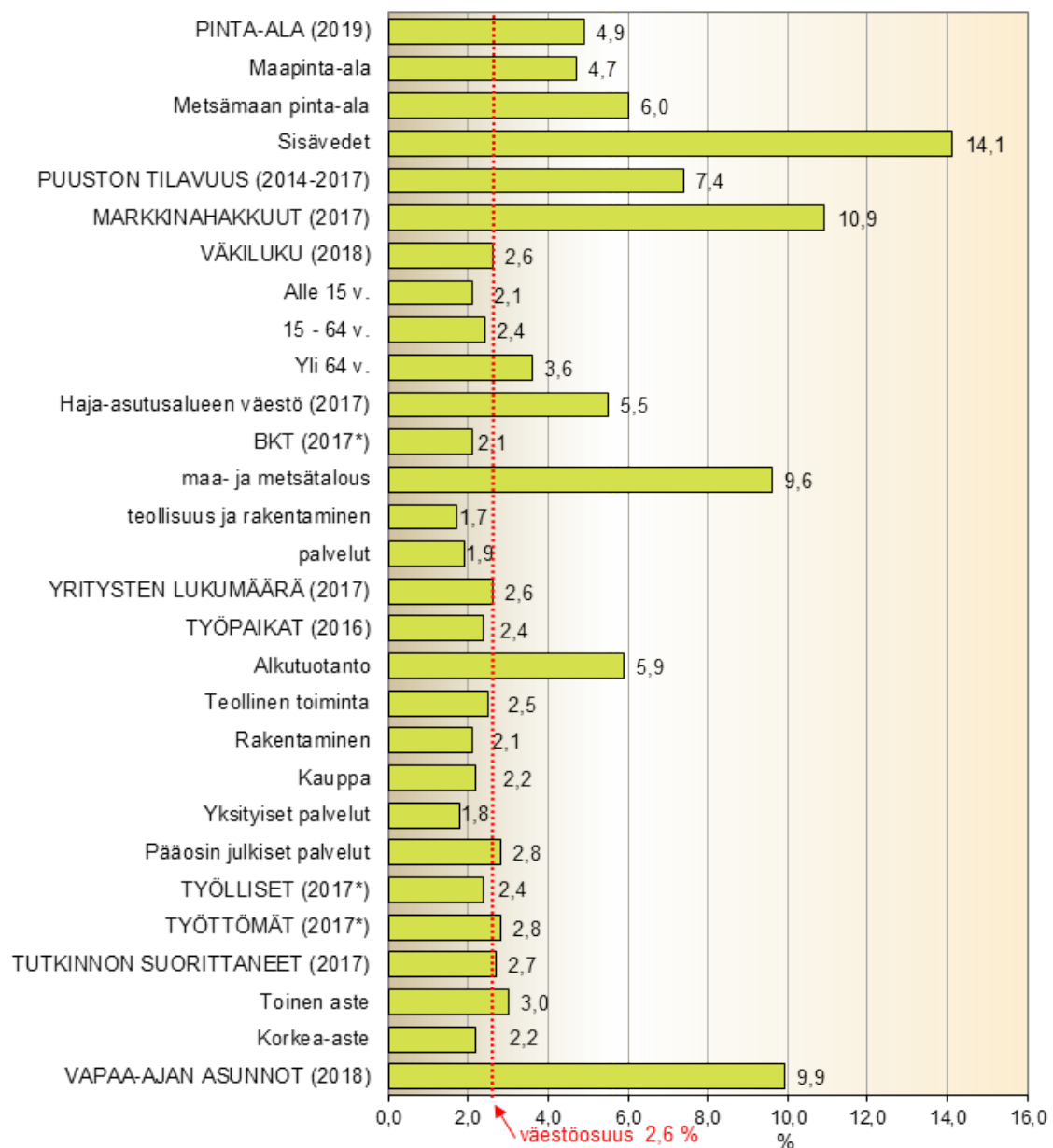
OKL:n kaltaisia menetyksiä ei toistaiseksi ole näköpiirissä enempää. Vuoden 2018 aikana Pieksämäelläkin toimiva valtakunnallinen Diakonia-ammattikorkeakoulu (DIAK) esitti suunnitelmia toimipaikkojensa karsimisesta. Etelä-Savon onneksi suunnitelmat eivät kuitenkaan edenneet ja Pieksämäen kampus säilyi maakunnassa ja turvaa erityisesti työvoimapulasta kärsivän sote-alan työvoiman saantia jatkossakin. Lopettamispäätös olisi ollut Pieksämäen ja koko Itä-Suomen kannalta äärimmäisen ikävä ja vienyt alueelta jopa 400 opiskelijaa sekä noin 40 työntekijää. Samoin Diakin kaltaisen valtakunnallisen toimijan luoma imagollinen hyöty on Pieksämäen kaltaiselle kaupungille erittäin huomattava.

Korkea-asteen toimijoista Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu on onnistunut säilyttämään edelleen vahvan asemansa ja ylsi vuonna 2018 ennätykseen tutkimus- ja kehittämisrahoituksessa, ollen yhä ylivoimaisesti Suomen suurin tki-ammattikorkeakoulu ulkopuolisen rahoituksen määrällä mitattuna. Viime vuonna Xamk kokosi kehittämistyöhön kaikkiaan 14,3 miljoonaa euroa ulkopuolista tki-rahoitusta. Vuoden 2019 alussa tulleen valtioneuvoston päätöksen mukaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitus perustuu jatkossa yhä enemmän tuloksiin. Kokonaisuutena rahoitusmallin muutos parantaa merkittävästi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamk) toimintaedellytyksiä. Merkittävin muutos on, että malli painottaa aiempaa enemmän tutkintojen suorittamista ja määräjassa valmistumista. Myös hankitun tutkimus- ja kehitysrahoituksen, avoimessa ammattikorkeakoulussa suoritettujen opintopisteiden ja työllistymisen merkitys kasvavat. Kuluvana vuonna Xamk on vahvistanut asemiaan erityisesti biotalouden edelläkävijyydessä. Yhteistyössä Luonnonvarakeskuksen (Luken) kanssa toteutettava metsäpuiden kasvullisen lisäyksen laboratorio Savonlinnan teknologiapuistossa kasvattaa Xamkin kuitulaboratorion osuutta ja laajentaa tutkimus- ja tuotekehitysosaamista puiden kasvullisen lisäyksen automatisointiprosesseihin.

Ammattikoulutuksen kentällä muutokset ovat liittyneet ennen kaikkea reformilainsäädäntöön, jonka myötä rahoitusmallit ovat muuttuneet entistä enemmän tulospohjaisiksi ja rahoitus ylipääntään vähentynyt. Laskevan väestökehityksen maakunnassa opiskeluvuositavoitteiden saavuttaminen on ammatillisella asteella haasteellista. Oppiminen suuntautuu entistä enemmän työpaikeille, kampusten ja oppilaitosten omien oppimisympäristöjen merkityksen samaan aikaan väheessä ja muuttuessa.

Rinteen hallituksen kesäkuussa julkaisemassa hallitusohjelmassa koulutukseen ja osaamiseen on leikkauksien sijasta luvattu lisäresursseja ja kehittämistä, mikä parantaa myös Etelä-Savon edellytyksiä kehittää koulutuksen, osaamisen ja tutkimuksen kenttää maakunnassa myönteiseen suuntaan. Esimerkiksi perusrahoitusta tullaan lisäämään niin toisella asteella kuin korkea-asteella. Etelä-Savon kannalta myönteisiä ovat niin ikään koulutuksen saavuttavuuteen, yliopistokeskusten aseman ja luomuinstituutin rahoituksen turvaamiseen liittyvät linjaukset.

ETELÄ-SAVON MAAKUNTAPROFIILI (Osuus koko maasta, %)

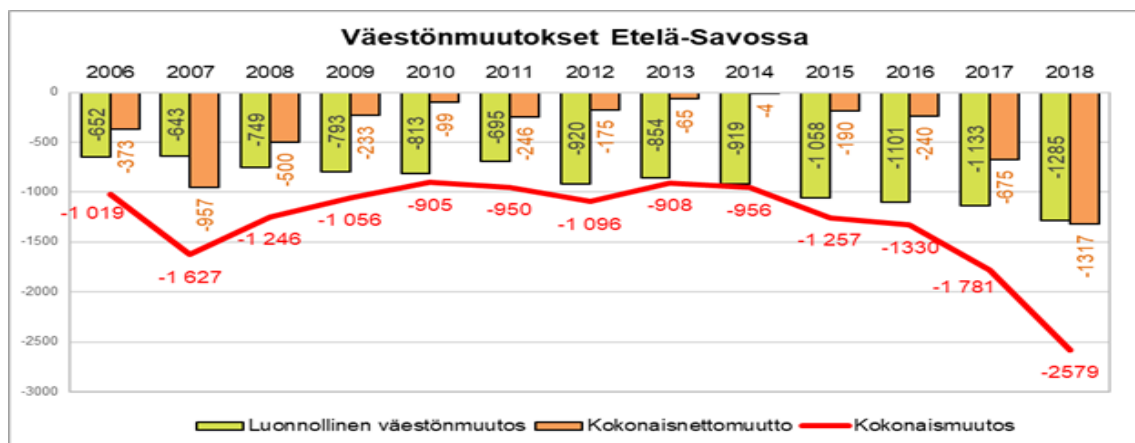

Kuvio 1. Etelä-Savon maakuntaprofiili 2019 kuvaa Etelä-Savon suhteellista osuutta ko. teemoissa verrattuna koko maahan (väestöosuus).

Seuraavassa taulukossa on Etelä-Savon kehitystä 2006-2018 kuvaavat muuttoliike ja väestö, kilpailukyky, talouden tasapaino, työllisyys ja osaamisen -alueindikaattorit.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. MUUTTOLIIKE JA VÄESTÖ													
Väestö	160 308	158 679	157 433	156 377	155 472	154 522	153 426	152 518	151 562	150 305	148 975	147 194	144 616
Nettomuutto, henkilöä	-373	-967	-500	-233	-99	-246	-175	-65	-4	-190	-240	-675	-1 317
Nettomuutto, osuus väestöstä, %	-0,23	-0,61	-0,32	-0,16	-0,06	-0,16	-0,11	-0,04	0,00	-0,13	-0,16	-0,45	-0,89
Nuorten 20-34 -v nettomuutto, %	-2,93	-3,81	-2,72	-1,47	-1,21	-1,27	-2,06	-1,17	-1,31	-1,47	-1,81	-2,39	-5,24
Luonnoll väestönkasvu, henkilöä	-652	-643	-749	-793	-813	-895	-920	-854	-919	-1 058	-1 101	-1 133	-1 285
Luonnoll väestönkasvu, % väestöstä	-0,41	-0,40	-0,47	-0,51	-0,52	-0,45	-0,60	-0,56	-0,60	-0,70	-0,73	-0,76	-0,87
Vanhushuotosuhde (yli 65-v/15-64-v), %	34,2	34,5	35,3	36,1	37,3	39,0	41,0	42,9	44,7	46,6	48,3	50,4	52,7
2. KILPAILUKYKY													
BKT/asukas (€)	22 986	25 663	25 497	23 975	25 198	26 546	27 701	28 368	29 587	29 254	30 496		
BKT/asukas, indeksi Suomi=100	70,1	72,7	69,9	70,7	72,2	72,7	75,1	75,9	78,6	76,5	77,5		
Liikevaihto (yritysten), milj. €	4 795	5 089	5 324	4 497	4 670	5 120	5 200						
Liikevaihto (yritysten), milj. € ↗								5 284	5 357	5 228	5 414	5 520	
Liikevaihdon kasvu, %	7,7	6,1	4,6	-15,5	3,8	9,6	1,6		1,4	-2,4	3,6	2,0	
Veronalaiset tulotuloonsaja, €	19 105	20 549	21 002	20 955	21 925	22 877	23 580	24 268	24 846	24 906	25 208	25 551	
Vienti ja tuonti, yritysten/toimipaikkojen lukumäärä (vientä yli 12 000 e wudessa vähintään kahtena kuukautena tai vientiä yli 120 000 euroa wudessa)											361	386	
Vienti, yritysten/toimipaikkojen lukumäärä (vientä yli 12 000 e wudessa vähintään kahtena kuukautena tai vientiä yli 120 000 euroa wudessa)											88	83	
Teollisuuden viennin liikevaihto, milj. €	546	596	581	428	485	538	554	550	554	566	612	649	
Kokonaisviennin liikevaihto, milj. €											700		
Kokonaisviennin liikevaihto, vuosimuutosprosentti, %						16,0	1,6	-3,2	2,1	5,5	7,8		
3. TALOUDEN TASAPAINO													
Kuntien vuosikate €/asukas	138	200	263	361	400	180	196	220	340	265	410	507	166*
													*ennakkotieto
4. TYÖLLISYYS													
Työttömyysaste (Tilastokeskus, työvoimatutkimus) ↗	11,5	8,7	7,9	9,6	7,9	7,7	9,1	10,8	9,7	9,6	10,1	11,2	8,6
Työpaikkojen määrä	60 173	60 809	60 173	58 311	58 726	58 765	57 814	56 488	55 715	53 879	54 270		
5. OSAAMINEN													
Tutkinnon suorittaneet yli 15 v, %	59,7	60,5	61,4	62,4	63,3	64,2	65,2	66,2	67,3	67,9	68,7	69,7	
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevat 25-29 v, lukumäärä	1 000	1 004	1 033	1 039	1 092	1 106	1 101	1 064	990	989	946	926	
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevat 25-29 v, %	14,3	14,7	15,1	14,7	15,1	15,2	15,4	14,9	14,2	14,2	13,8	13,6	
*) Kaikkien vuosien luvuissa on mukana vuoden 2013 maakuntajaon mukaisesti Suomenniemen tiedot, poikkeuksena BKT-luvut sekä työttömyysaste, joissa Suomenniemen tiedot eivät ole mukana													
**) Yritysrekisterin vuosittaisen muutosten takia v.2013 tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempien vuosien tietojen kanssa													

Taulukko. Etelä-Savon kehitys 2006-2018

Kuvio 2. Etelä-Savon maakunnan luonnollinen väestön muutos, väestön kokonaisnettomuutto ja väestön kokonaismuutos vuosina 2006-2018.

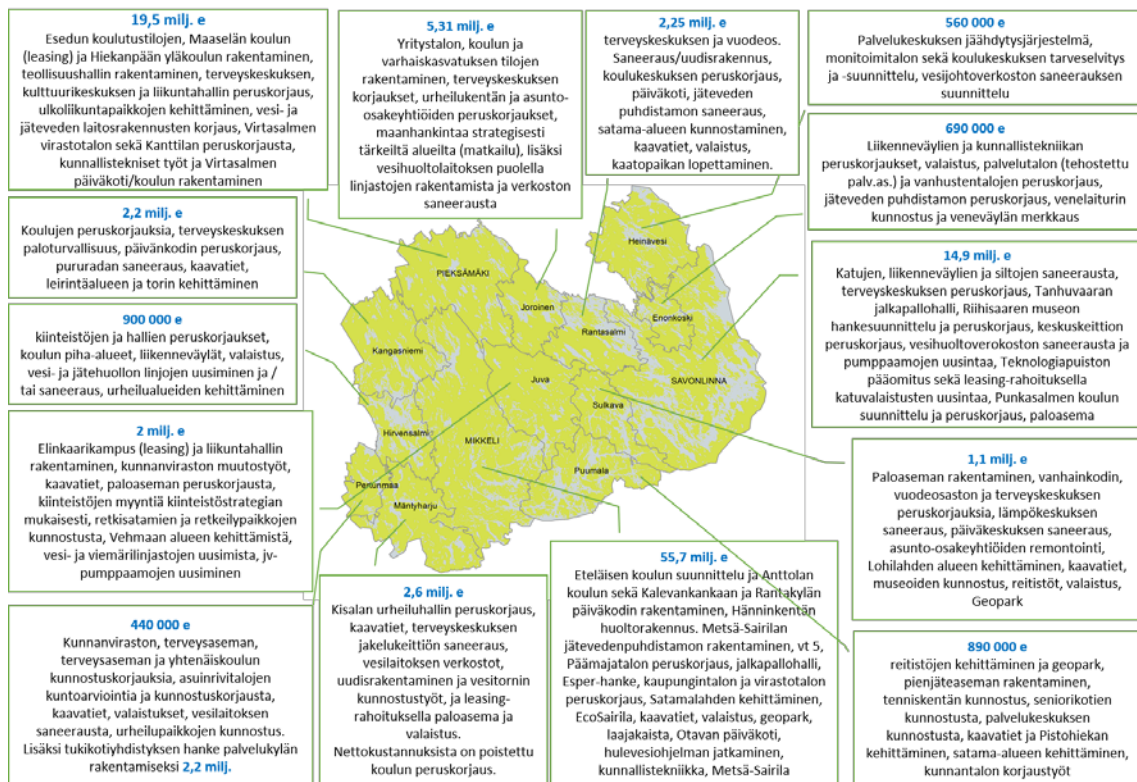
Kunnat ovat keskeisiä yritysten ja ihmisten toimintaympäristön kehittäjiä. Tarkastelemalla kuntien vuoden 2019 talousarvioita sekä -suunnitelmavuosia ja niissä esitettyjä investointeja voi

havaita, että miltei kaikissa kunnissa tehdään investointeja liikenneväylien, katuvalaistusten, vesi- ja viemäriverkoston sekä palvelutalojen ja terveyskeskusten korjauksiin.

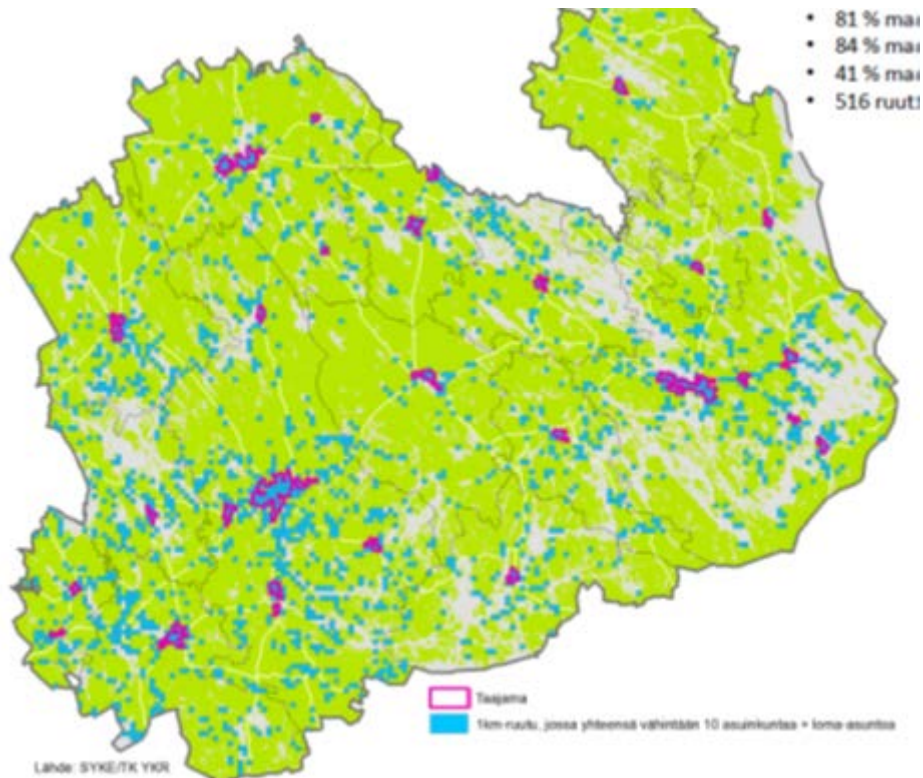
Koulujen uudisrakentamista on meneillään Juvalla, Joroisissa ja Pieksämäellä sekä suunnitteilla ainakin Mikkelissä. Kouluhankkeissa on huomioitu tilojen monikäyttöisyys, uusien oppimisympäristöjen kehittäminen sekä muunneltavuus esimerkiksi väestökehityksen mukaan. Uusia koulurakennuksia on kuvattu mm. kuntalaisten olohuoneiksi ja kylälaisten kohtauspaikaksi. Uusien koulurakennushankkeiden ajureina ovat pääosin olleet väestörakenteen muutokset ja huonoon sisäilmaan liittyvät ongelmat. Varhaiskasvatuksen tiloja rakennetaan Joroisissa, Rantasalmella, Mikkelissä ja Pieksämäellä. Koulujen peruskorjausta tai niiden suunnittelua on meneillään ainakin Mäntyharjulla, Savonlinnassa ja Rantasalmella. Sulkava sai vastikään valmiiksi uuden paloaseman ja Joroinen yritystalon. Muutoin kunnat investoivat mm. kiertotalouden ratkaisuihin, urheilupaikkoihin, satama-alueisiin sekä reitistöihin ja Geopark-kohteisiin sekä vähäisessä määrin laajakaistan rakentamiseen.

Yksityisen sektorin investointeja Etelä-Savossa kuvataan yritystukien myöntöjen pohjalta luvussa

2.4.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen.

Kuvio 2. Katsaus kuntien investointeihin vuoden 2019 talousarvioiden ja niissä esitettyjä investointien perusteella. (nettoinvestoinnit, summassa ei ole mukana leasing-rahoitus)

Kuvio 3. Hajanainen rakenne keskittyy. Kartalla olevissa 1x1 km ruuduissa (2072 ruutua) on 83 % maakunnan asutuskunnista, 81 % väestöstä, 84 % työpaikoista, 41 % loma-asunnoista ja 25 % ruuduista on vain loma-asuntoja.

Kuntakaavoitus ja rakentaminen. Rakentamisen määrä on ollut viime vuosina laskussa. Maakuntakeskus Mikkelin rooli korostuu uudisrakentamisessa. Huomion arvoista on, että huomattava osa pientalorakentamisen kysynnästä suuntautuu taajamien ulkopuolelle. Kunnissa tapahtuu myös merkittävää rakennusten purkamista. Savonlinna purki 122 asuntoa v. 2018. Kuluvana vuonna arvioidaan purettavaksi 150 asuntoa, kerros- ja rivitaloja. Muissakin alueen kunnissa ja kaupungeissa suunnitteilla rakennusten purkamista.

Asuntomarkkinat eriytyvät Suomessa vauhdilla. Neliöhinnoina ja myyntiajoissa on suuria eroja pääkaupunkiseudun ja pikkukaupunkien välillä. Maaseudulla asunnon myyminen voi kestää vuosia.

Etelä-Savossa omakotitalo kauppojen lukumäärä ja hintataso taajamissa on laskenut 2010 luvulla noin 20 prosenttia. Vastaavasti loma-asunto kauppojen lukumäärä on kasvanut noin 16 prosenttia mutta hintataso laskenut lähes 30 prosenttia. Loma-asuntotontti kauppojen lukumäärä on puolestaan laskenut lähes 70 prosenttia mutta hintataso on säilynyt ennallaan. Kokonaisvaltainen selvitys Etelä-Savon kuntien tonttitarjonnasta ja tyhjästä tiloista (määrä ja laatu) on tarpeen.

Mikkelissä myytävien asuntojen kokonaismäärä 12.8.2019 (ETUOVI.com) oli noin 670 kpl, asuntojen keskihinta 1745 €/m² (muutos -1 %/v) ja myyntiaika 99 vrk, Savonlinnassa noin 520 asuntoa, keskihinta 1121 €/m² (muutos -10 %/v) ja myyntiaika 118 vrk, Pieksämäellä noin 280 asuntoa, keskihinta 766 €/m² (muutos 0 %/v) ja myyntiaika 259 vrk.

Taajamien rakenne on kasvanut vuodesta 1990 vuoteen 2016 kaikissa Etelä-Savon taajamissa. Pääosa laajentuneista taajama-alueista on tehokkuudeltaan matalia omakotitaloalueita. Osassa taajamien laajeneminen on suuntautunut asemakaavoittamattomalle alueelle johtuen täydennysrakentamisesta entuudestaan asutulla taajaman lievealueella. Taajama-alueiden pinta-alan kasvaessa on kuitenkin väestökehitys myös taajamissa ollut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta laskevaa.

Taajamien kaupallinen elinvoima 2018. Keskusten kaupallinen elinvoimaisuus on laskenut (taajamien elinvoimalaskenta 2018). Maakuntakeskus Mikkelin kaupallinen elinvoima on kuitenkin valtakunnallisesti verraten hyvällä tasolla. Mikkelissä oli vähiten tyhjiä liiketiloja kevään 2018 valtakunnallisessa tarkastelussa. Lisäksi huomion arvoista on, että Etelä-Savon kirkonkyläkeskuksissa on kaikkiaan noin 800 liiketilaa, mikä on lähes yhtä paljon kuin kolmen kaupunkikeskustan (Mikkeli 406 kpl, Savonlinna 291 kpl, Pieksämäki 183 kpl) yhteenlaskettu liiketilamäärä (880 kpl). Kirkonkylissä on osin jopa yllättävän hyvä yritysanta ja palvelutarjonta pienkeskusten elinvoimaisuuden tukena. Taajamien elinvoimaisuutta on edistetty ympäristöministeriön rahoittamalla taajamahankkeella (Välineitä taajamien elinvoimaisuuteen ja uusiutumiseen), jossa on mm. etsitty ratkaisumalleja vajaakäyttöisen rakennuskannan arvon, kunnon ja käyttömahdollisuuksien selvittämiseen (www.esavo.fi/taajamahanke).

Kaupunkien kaavallinen valmius on kohentumassa keskeisten taajamayleiskaavojen edetessä. Pieksämäen strateginen taajamayleiskaava on lainvoimainen, Mikkelin kantakaupungin osayleiskaava 2040 hyväksyttiin kaupungin valtuustossa 17.6.2019. Savonlinnan keskustaajaman strategista yleiskaavaa laaditaan parhaillaan. Kirkonkylätaajamayleiskaavojen ajantasaisuus on kohutuullisen hyvä ja runsaan rantayleiskaavoituksen myötä yleiskaavojen alueellinen kattavuus on maan paras. Rantayleis- ja asemakaavoissa on noin 20 000 rakentamatonta rantarakennuspaikkaa. Maakunnan ensimmäisen tuulivoima-alueen yleiskaava on hyväksytty Pieksämäen Niinimäelle, mutta kaava on hallinto-oikeuden käsittelyssä. Puisto mahdollistaisi 29 tuulivoimalan rakentamisen. Saimaan geopark-alueen osoittaminen kaavassa tulee ajankohtaiseksi, mikäli alue saa UNESCO:n Global Geopark -statuksen.

Maakunnassa on parhaillaan menossa isoja julkisia hankkeita, esimerkkinä valtatie 5 peruskorjaus, Vekaransalmen siltatyömaa valmistui syyskuussa ja Essoten kuntayhtymän sairaalakampuksen investoinnit. Alueen kilpailukykyä kannalta erittäin tärkeää on suhteellisen saavuttavuuden parantaminen, tavoitteena on kolmen tunnin matka-aika Kuopiosta ja Joensuusta Helsinkiin ja Pietariin. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää nykyisten Savon ja Karjalan ratojen nopeuttamistoimien toteuttamista ja Porvoo-Kouvola oikaisun suunnittelun käynnistämistä tämän hallituskauden aikana.

Iso ja nopea aluekehityksen murros sekä olemassa olevan rakennetun ympäristön, infran ja taajamarakenteen vajaakäyttö, kestävä mitoitus ja ylläpito, purkaminen sekä uusiutuminen ja kilpailukyky (veto- ja pitovoima) asettavat myös aivan uusia haasteita alueen elinvoimatyölle ja maankäyttöpolitiikalle, resursseille ja yhteistyölle. Vajaakäyttöisten rakenteiden ylläpito ei ole pitkän päälle kestävä, eikä edes mahdollista. Paikat pitäisi kuitenkin olla kunnossa.

Tuoreen maakuntakaavan seurantaraportin (luonnos 26.8.2019) mukaan maakuntastrategian päivitystyö 2020 haastaa myös maakunta- ja kuntakaavoituksen tarpeet, jotka täsmentyvät vireillä olevien valtakunnallisten ratkaisujen myötä. Tietopohjan, aluekehityksen kokonaisvaltaisen tilannekuvan ja yhteistyön merkitys korostuvat. Vireillä olevia suunnitelmia, selvityksiä ja selvitystarpeita, jotka osaltaan saattavat vaikuttaa erilaisiin aluekehitys- ja kaavoitustarpeisiin:

1. Valtakunnallinen ja maakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma
2. Maakuntastrategian päivitys
3. Selvitys kansallisten ilmastotavoitteiden soveltamisesta Etelä-Savoon
4. Selvitys uusien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT 1.4.2018) soveltamisesta Etelä-Savoon
5. Palveluverkkoselvitys (julkiset ja yksityiset palvelut)
6. Selvitys kuntien tonttitarjonnasta ja tyhjiä tiloista (määrä ja laatu)
7. Viherrakenneselvitys

Tietoliikenneinfrastruktuuri vaatii maakunnassa edelleen kehittämistä ja etenkin harvaan asuttu alue tarvitsisi uusia ratkaisuja logistisen kilpailukykyänsä parantamiseen. Etelä-Savon digitaalisuuden edistämiseksi sekä käyttäjien, palvelujen ja tietoliikenneinfran tarpeiden kokonaisvaltaisen yhteistyön ja koordinaation parantamiseksi on parhaillaan valmistelussa yhteistyöhankkeet: 1) Etelä-Savon tavoitteellinen tietoliikenneverkko ja 2) Digitukihanke.

Henkilöliikennekuljetusten ja uusien liikennepalvelujen kehittämiseen on panostettu useilla eri hankkeilla. Maakunnan liikkumispalvelut halutaan uudistaa asteittain asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Myös matkailun saavutettavuutta on parannettu mm. laatimalla matkailukohteille saavutettavuuskortit, jotka toimivat esimerkkeinä myös muiden matkailukohteiden saavutettavuus tarkasteluissa.

3.2 Etelä-Savon yrityselämän riskien tunnistaminen ja varautuminen

Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) heinäkuisen suhdannebarometrin mukaan suomalaisyritykset näkevät suhdannetilanteen yleisesti vielä myönteisenä, mutta tahti on hiljenemään päin. Maailmantaloudessa riskit heikommasta kehityksestä ovat kasvussa ja näiden ennakoitaan heijastuvan myös Suomeen. Maailmantalouden, EU- ja Euroalueen sekä myös Suomen talouskehityksen ennusteet ovat alkuvuodesta monen eri syyn takia heikentyneet voimakkaasti. Nopean kasvun aika on selvästi ohi. Tällä lienee jo lähitulevaisuudessa negatiivinen vaikutus myös Etelä-Savon elinkeinoelämän toimintaan. Tilastokeskuksen maaliskuun loppuun ulottuvien yritysten liikevaihtoa ja henkilöstömäärää kuvaavien suhdannetietojen mukaan Etelä-Savossa on hieman jääty koko maan kehityksestä. Liikevaihdon suhteen Etelä-Savossa on kuitenkin seurattu koko maan kasvua aina viime vuodenvaihteeseen saakka. Henkilöstömäärän kehitys Etelä-Savossa kääntyi vuonna 2018 kasvuun pitkän staattisen kauden jälkeen. Palvelualat ovat maakunnan suurin työllistäjä, joissa kaksi kolmesta työllisestä toimii. Jalostuksen toimialoilla työskentelee vajaa neljännes ja alkutuotannossa joka kymmenes työllisistä. Pk-yritysvaltaisessa Etelä-Savossa yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein. Kasvuyritysten määrä on vähäinen. Yritysten panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan ovat vähäiset, mikä hidastaa uusien innovaatioiden syntymistä ja työllisyyden kasvua. Lisäksi investoijien varovaisuus, supistuvat paikallismarkkinat ja yritystoiminnan jatkajien vähäisyys ovat haasteita. Tämän lisäksi useilla toimialoilla on rekrytointivaikeuksia.

Maatilojen lukumäärä vähenee Etelä-Savossa 2 %:n vuosivauhdilla, mikä on hieman koko maan tahtia hitaampaa. Vaikutukset tuotannon määrään eivät kuitenkaan ole lineaariset, koska tilojen koko on kasvanut ja uuttaa teknologiaa on otettu käyttöön maatilatuotannossa. Alueen päätuotantosuunnissa tilaluvun aleneminen on maitotiloilla 6,7 % ja naudanlihan tuotannossa 1,6 %. Kotieläintuotannon lopettaneilla tiloilla on jatkettu yleensä nurmen viljelyä tai muuta kasvituotantoa. Muu kasvinviljely onkin jo alueen yleisin tuotantosuunta, joskin nautakarjatalous tuottaa edelleen 67 % alueen maatalouden myyntituloista. Vuonna 2018 Etelä-Savossa oli noin 2 500 maatilaa. Alueen tilat ovat maan pienimpiä, keskimäärin 32 ha peltoa, josta 41 % vuokrattua. Nautakarjatilalla on peltoa noin 60 ha, josta noin puolet on vuokratonta. Metsämaa ja muut maankäyttölajit huomioon ottaen eteläsavolaiset tilat ovat koko maan keskimäärää suurempia, noin 113 ha/tila. Naudanlihan tuotannossa kannattavuus on kohenemassa, mutta rehujen ja varsinkin energian hinnan nousu on kuitenkin nopeutumassa ohi maidon ja naudanlihankin hintakehityksen. Heikosta kannattavuudesta huolimatta maatalouden investoinnit ovat olleet viime vuosina pitempiäaikaista keskimäärää korkeammalla tasolla niin Etelä-Savossa kuin suurimmassa osassa maata. Maataloudessa on edelleenkin patoutunutta investointitarvetta ja -halua. Varsinkin maitotiloilla investointeja jarruttaa maatalouden viimeaikainen heikko kannattavuus, mikä siirtää investointipäätöksiä ja toisaalta vaikeuttaa rahoituksen saantia. Tämän seurauksena niin tilojen määrä kuin tuotantokin näyttävät alenevan merkittävästi jo lähivuosina.

Metsäteollisuudessa Luonnonvarakeskus (Luke) ja Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos (PTT) ennustavat kertyneiden puuvarastojen ja tuonnin lisääntymisen vähentävän teollisuuspuun hakuista tänä vuonna Suomessa 3 - 5 prosenttia. Ennätysellisenä vuonna 2018 ainespuun kestävien hakkuumahdollisuuksien mukaiset vuotuiset tavoitteet ylitettiin Etelä-Savossa ensimmäistä kertaa lähes 50 vuoteen. Vuoden 2019 alkupuoliskolla metsänkäyttöilmoitusten perusteella laskettavat hakkuuainekomukset ovat alentuneet 16% vuoden takaisesta, mutta ovat toistaiseksi kuutiomääräisesti vuoden 2017 tahdissa. Tuolloin hakkuissa päädyttiin likimain tavoitteiden mukaisiin määriin. Myös Etelä-Savon bruttokantorahatulot ylsivät vuonna 2018 uuteen ennätykseen (328,7 milj.€) ja olivat tuttuun tapaan maan suurimmat. Hakkuiden vähenemien ja tukkipuun hinnan

heikentyminen alentavat nimellisiä kantorahatuloja kuluvana vuonna PTT:n ennusteen mukaan valtakunnallisesti 9-10 prosentilla. Sahatavaran viennin suhdannehuippu ohitettiin viime syyskuussa. Alkuvuodesta Luke sekä PTT ennakoivat tälle vuodelle hienoista laskua sahatavaran tuotannossa (-1 - -2%), viennissä (0 - -1%) ja vientihinnoissa (-2 - -4%), mutta kesän mittaan näkymät ovat heikentyneet. Hintojen lasku on ollut ennakoitua voimakkaampaa ja jatkuvaa sekä kuusen tärkeimmän vientimaan Kiinan, että männyn tärkeimmän vientialueen Pohjois-Afrikan osalta. Metsätuhot ja tuhojen pelko on lisännyt sahausta Keski-Euroopassa ja kiristänyt kilpailua. Toisaalta Etelä-Savossa on meneillään sahojen kapasiteettia lisääviä investointeja eikä markkinatilanne ole johtanut Etelä-Savossa sahojen seisokkeihin. Vanerin tuotannon viennin ennakoidaan valtakunnallisesti alenevan hienokseltaan (0 - -1%) vuonna 2019. Toukokuussa käynnistynyt uusi kertopuun tuotantolinja Punkaharjulla lisää kuitenkin tuoteryhmän kapasiteettia alueellamme. Markkinat ovat kiristyneet koivuvanerin osalta rekkojen ja kuorma-autojen valmistuksen vähene- misen myötä. Myös pääasiassa rakentamiseen käytettävän havuvanerin kysyntää leimaa epävar- muus ja alueella on valmistauduttu tuotannonrajoituksiin. Sellun hinnan oletetaan laskusta huo- limatta säilyvän hyvällä tasolla, vienti kasvaa ja kapasiteetin käyttöaste säilyy korkeana. Sellun ja kartongin ennustettu vientimäärien kasvu pitää yllä kuitupuun kysyntää ja hintaa. Hakkuut näyttä- vätkin painottuvan Etelä-Savossa tänä vuonna entistä enemmän kuitupuuhun ja harvennuksiin, mikä on metsien kehityksen kannalta tervetullutta. Energiapuun markkinatilannetta voidaan luon- nehtia normaaliksi, mutta Lahden Kymijärven ja Espoon Kivenlahden voimaloiden käynnistymi- sen ennakoidaan heijastuvan jatkossa lisäkysyntänä myös Etelä-Savon markkinoille. Hankintaket- jun ohuus on edelleen huolen aiheena. Epävarmuutta metsäsektorilla lisäävät kauppapoliittiset jännitteet, brexit-tilanne ja sekä velkaongelmat, joiden takia maailmantalouden kasvu voi olla en- nakoitua hitaampaa.

Teknologiategollisuuden sisällä on tiettyjä aloja, joissa kehitys on vahvaa (mm. meriteollisuuden alihankinta) ja myös niitä, joihin maailmantalouden hiljentyminen alkaa vaikuttaa. Maailmanta- louden heikentyminen näkyy uusien tilausten määrässä. Uusien tilausten määrä on pysähtynyt, vaikkakin määrä on edelleen suhteellisen hyvällä tasolla. Tilauskanta on samalla tasolla kuin 3-4 kuukautta sitten vuoden 2019 alkupuolella, mutta tarjouspyyntöjen määrä on laskenut viimeisen 6 kuukauden aikana siten, että saldoluku oli negatiivinen sitten vuoden 2015. Koska tilauskanta on vielä ihan hyvällä tasolla, niin arvio on, että liikevaihto syksyllä on edelleen sama tai jopa suu- rempi kuin vuosi sitten. Mitä tapahtuu siitä eteenpäin tulevaisuudessa, on epävarmaa. Yrityskoh- taiset erot tulevat kasvamaan. Yritysten väliset erot liikevaihdon, taloustilanteen kuin myös työllis- yystilanteen osalta tulevat jatkossa kasvamaan ja näkymä ennen kaikkea lyhentymään. Maail- mantalous ja viennin veto eivät ole ainoat työpaikkoihin vaikuttavat tekijät, vaan myös se, miten yritykset kykenevät korvaamaan sekä eläköitymisen että vaihtuvuuden. Eläköitymisen kautta on teknologiategollisuuteen rekrytoitava joka vuosi 6 000-7 000 työntekijää. Etelä-Savon osalta ikä- rakenne huomioiden tarkoittaa, että yritysten on siis löydettävä joka vuosi 50-100 uutta työnteki- jää.

Rakentamisen suhdannenäkymä Etelä-Savossa on loppuvuoden 2019 tasainen. Maakunnassa ra- kentaminen ei vaihtelee kasvukeskusten tavoin. Asuntorakentaminen ei ole muun maan lailla mer- kittävässä asemassa, mikä tulee tasaamaan rakentamisen suhdannevaihtelua Etelä-Savossa seu- raavan vuoden aikana. Muualla maassa asuntorakentaminen normalisoituu seuraavan vuoden ai- kana, mutta Etelä-Savossa asuntorakentaminen saattaa jopa lisääntyä hiljaisempien vuosien ai- heuttaman patoutuneen kysynnän takia. Mikkelin siilokorttelin rakentaminen tulee lisäämään asuntorakentamisen aloituksia. Etelä-Savon rakentamisen kokonaismäärä pysyi tasaisena alku- vuonna 2019 rakennusluvissa ja aloituksissa. Mikkelin keskussairaalan ja Juvan Martti Talvela mo- nitoimi-koulukampuksen lisäksi muut koulu-, päiväkotit ja palvelurakentamisen hankkeet säilyttä- vät rakentamisen volyymin. Etelä-Savo on loma-asuntorakentamisessa Suomessa kolmen kär- jessä, keskimäärin noin 400 uutta vapaa-ajanrakennusta rakennetaan vuosittain. Vapaa-ajan asu- misen aluetaloudellinen vaikutus Etelä-Savossa vuonna 2018 oli 157 milj. euroa ja 310 henkilö- työvuotta (htv). Liike- ja toimisto-rakentamisen ja teollisuus- ja varastorakentamisen ennakoidaan säilyvän tasaisena. Maakunnan uudisrakentaminen on painottunut Mikkeliin. Muualla maakun- nassa rakentaminen on pääosin korjaamista. Rakennusten korjausvelka on kasvanut matalan

investointitason aikana. Korjausrakentamisen volyymi on hienoisessa kasvussa. Mm. Osuuskauppa Suur-Savon on julkistanut lukuisia korjaushankkeita vuosille 2019-2021. Julkiset hankkeet, asuntorakentamisen tasainen tarve ja kasvava korjausrakentaminen pitävät yllä tasaista rakentamista Etelä-Savossa jatkossakin.

Kaupan alan yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärä kehittyivät Etelä-Savossa vuoden 2018 aikana maan keskimääräistä hitaammin. Verkkokaupan kasvu ja väestön ikääntyminen sekä väheneminen hidastavat kaupan kasvua, mutta toistaiseksi se ei ole näkynyt liikevaihdon laskuna. Ostovoiman luontaista laskua paikannee vapaa-ajan asukkaiden ja matkailijoiden määrän ja kasvu. Kaupan liitto on arvioinut työllisyyden edelleen pienenevän pidemmällä aikavälillä. Myös liikevaihdon kasvun arvioidaan olevan hidasta. Kaupan kehitystä ovat myllertäneet digitaalisen ostamisen ja verkkokaupan yleistyminen ja kilpailu. Alan työllisyys pienenee ja samalla osaamistarpeet muuttuvat.

Palvelualoista matkailutoimialan näkymät ovat yleisellä tasolla positiiviset. Pitkäjänteinen työ matkailupalvelujen kehittämiseksi ja alueen tunnettuuden edistämiseksi sekä panostukset Saimaan yhteismarkkinointiin alkavat tuottaa tulosta. Esimerkiksi yli puolet VisitSaimaa – Lakeland Finland 2017–2019 -hankkeeseen osallistuneista yrityksistä on ilmoittanut liikevaihtonsa kasvaneen ja kannattavuutensa parantuneen. Lappeenrannan uusien ja ympärivuotisten lentoyhteyksien avautuminen sekä Saimaa Geoparkin eteneminen toiseen kehittämisvaiheeseen vahvistavat alueen matkailuyritysten toimintaympäristön kehitystä. Uusia työpaikkoja on syntynyt, mutta haasteena on edelleen matkailusesongin lyhyys ja suuret kausivaihtelut. Vuoden 2019 ensimmäisen puoliskon aikana matkailijoiden yöpymiset kasvoivat kaikkiaan lähes 5 %. Positiivista on ollut kotimaisten matkailijoiden yöpymisten kasvu miltei 7 %:lla, mutta samalla ulkomaalaisten yöpymiset ovat laskeneet 2,4 %. Merkittävin ulkomaalaisten matkailijoiden yöpymisten kasvu on ollut saksalaisissa ja virolaisissa matkaajissa.

3.3 Etelä-Savon kokeilut, elinkeinoelämän kehittämiskokonaisuuudet ja ennakoiva rakennemuutostyö (ERM)

Etelä-Savossa elinkeinoelämän ja laajemmin aluekehitystyössä merkittävien hankkeiden osalta hyödynnetään alueellisten rakennerahastovarojen lisäksi myös muita kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja. Tällaisia ovat mm. eri ministeriöiden kokeiluihin tarkoitetut tuet, AIKO-rahoitus vuosina 2016-2019, ministeriöiden oman hallinnon alojen rahoitusmahdollisuudet ja instrumentit, Interreg raja-alueyhteistyöohjelmat, kuten Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC-ohjelma 2014-2020, Horisontti-rahoitus sekä ESIR-rahoitus.

Ennakoiva rakennemuutostyö (ERM) Etelä-Savossa perustuu vuonna 2015 aloitettuun maakunnan skenaariotyöprosessiin, jossa yhteistyössä alueen kuntien, elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmätoimijoiden kanssa luotiin maakunnan laaja-alainen tulevaisuuden skenaario-varautumissuunnitelma vuoteen 2030 asti. Skenaariotyössä luotu maakunnan varautumissuunnitelma 2030 tukee ERM-varautumissuunnitelmatyötä, joka kohdistaa varautumistoimenpiteet maakunnassa alueen tulevaisuuden rakennemuutosta tukien ja mahdollisuuksia hyödyntäen.

TEM on myöntänyt AIKO-rahoitusta Etelä-Savolle 692 000 euroa vuosille 2016-2019. AIKO-hankkeiden toteuttamista on mahdollista jatkaa 30.4.2019 asti. Rahoitusta on Etelä-Savossa käytetty hallituksen - Kilpailukyvyyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla -kärkihankkeen alueelliset innovaatiot ja kokeilut -toimenpiteen toteutukseen. Etelä-Savon osalta innovatiiviset kokeiluhankkeet ovat kohdistuneet maakuntastrategian 2030 mukaisiin painopisteisiin Metsä-Ruoka-Vesi ja alueen itsensä määrittelemiin ja TEMin 2016 hyväksymiin ERM-toimenpiteisiin, jotka ovat seuraavat:

1) Saavutettavuuden ja logistiikan parantaminen

- Etelä-Savo on harvaan, mutta kauttaaltaan asuttu maakunta. Alueen yritystoiminnan (erityisesti metsä-, metalli-, matkailu- ja elintarviketeollisuuden sekä palveluiden osalta) ja asutuksen saavutettavuus on yksi Etelä-Savon aluekehityksen painopisteistä ja arvioitiin

yhdeksi aluekehityksen tärkeimmistä muutostekijöistä maakunnan 2030 skenaariotyön yhteydessä. Saavutettavuutta pyritään parantamaan kehittämishankkeilla ja nopeilla aloitteilla, jotka kohdistuvat alueen:

- fyysiseen saavutettavuuteen
- digitaaliseen saavutettavuuteen
- ulkoiseen saavutettavuuteen
- sisäiseen saavutettavuuteen
- Logistiikan optimaaliset ketjuratkaisut
- Liikenne palveluna -toimintamallin maakunnalliset hankkeet. Erityisesti fokuksena uudet innovatiiviset toimintamallit, palvelut ja tuotteet, joille voi löytyä laajemmat kansainväliset markkinat alueella toimivalle elinkeinoelämälle.

2) Matkailu-Palvelut-Vapaa aika

- Saimaa kansainväliseksi matkailukohteeksi teemassa on tunnistettu ongelmana alueen tunnettavuus ja saavutettavuus. Haasteina ovat erityisesti alueen tarjonnan näkökulmasta verkoston logistisen, fyysisen ja digitaalisen toiminnan hajanaisuus ja ymmärrettävyys sekä kokonaisvaltaisen koordinoinnin puuttuminen asiakasnäkökulmasta. Tämä konkretisoituu tarkasteltaessa palveluketjuja asiakkaan silmin. Hajanainen tarjonta on muutettava helposti saavutettaviksi palvelukokonaisuuksiksi, joissa osat täydentävät ja tukevat toisiaan. Palveluketjun katkeamattomuus haastaa alueen keskeiset tapahtumat, elinkeinoelämän ja muut organisaatiot sekä alueen asukkaat/vapaa-ajan asukkaat tiiviimpään kanssakäymiseen ja yhteiseen tekemiseen
 - Kehittämällä asiakaslähtöisen palvelumuotoilun keinoin teemallisia ja laadukkaita palvelukokonaisuuksia helpotamme potentiaalisia asiakkaita - niin alueella asuvia, vapaa-ajan asukkaita kuin matkailijoitakin - tunnistamaan, ostamaan ja käyttämään alueen ainutlaatuisia tuotteita ja palveluita.
- Teemassa kokeilu- ja kehittämishankkeiden resursointi mahdollistaisi
 - Toimintaprosessien/palveluiden asiakaslähtöinen kehittäminen: esim. erilaiset tuotetestaukset ja pilotoinnit, verkostomaiset ja yhteisölliset kehittämisprosessit.
 - Uudet innovatiiviset avaukset ja palvelukokonaisuudet; esim. takuulähdöt ja/tai Hop On Hop Off –tyyppinen bussikuljetus alueen matkailukohteiden ja kaupunkien välillä.
 - Sesonkien tuotteistaminen ja lähiruokatapahtumat/tuotteet/palvelut sekä alueen puhdas luonto ja järvet mahdollistavat esim. järvikalojen hyödyntämisen ja tuotteistamisen alueen tähtituotteeksi.

Vuoden 2019 syyskuuhun mennessä on Etelä-Savossa myönnetty rahoitus 13 AIKO-hankkeelle. Teemakohtaisesti maakuntastrategiaa Metsä-Vesi-Ruoka AIKO-hankkeita on toteutettu viiden hankkeen osalta, saavutettavuuden ja logistiikan parantamisen ja matkailu-palvelut-vapaa-aika hankkeita on ollut kummankin teeman osalta neljä AIKO-hanketta. Hankkeiden toteuttajina Etelä-Savossa ovat olleet Mikkelin kaupunki, Pertunmaan kunta, Mikkelin kehitysyritys Miksei oy, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu oy, Etelä-Savon Koulutus oy, Lappeenrannan ja Lahden Teknillinen yliopisto, Savonlinnan Hankekehitys oy ja Etelä-Savon maakuntaliitto.

Rahoitetut AIKO-hankkeet ja AIKO-hankkeiden tarkempi sisällöllinen kuvaus löytyvät Etelä-Savon maakuntaliiton www-sivuilta osoitteesta: <https://www.esavo.fi/aiko>.

3.4 Topsussa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden toteuma

Seuraavassa tarkastellaan edellisessä toimeenpanosuunnitelmassa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden keskeisiä toteutumia maakuntaohjelman kärkiteemojen osalta.

3.4.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö

Etelä-Savossa hyvinvointialan kehittämisessä on painotettu ennakoivaa hyvinvoinnin edistämistä. Kuntien rooli on painottunut viime vuosina entistä enemmän laajempaan hyvinvoinnin ymmärtämiseen. Kunnat ja maakuntaliitto ovat osallistuneet Kunta hyvinvoinnin edistäjänä-

verkostohankkeeseen, jossa on kehitetty kuntien kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä rakenteisiin ja nostettu esiin hyvinvoinnin ennakoinnin merkitystä.

Osallisuuden edistämiseksi on viety osallisuusohjelman valmistelua eteenpäin laajassa verkostoyhteistyössä. Yhteistyötä järjestötoimijoiden, asukkaita edustavien tahojen ja eri neuvostojen kanssa on tiivistetty ja näiden keskinäistä yhteistyötä on suunniteltu. Omaehtoisien kansalaistoiminnan merkitys on nostettu keskiöön ja tunnustettu sen merkitys osallisuuden edistäjänä. Esimerkiksi järjestöjen ja kansalaisten rooli kumppaneina on otettu vahvemmin mukaan kehittämistoimintaa. Osallisuuteen kytkeytyvät vaikuttamisrakenteet kuten maakunnallinen nuorisovaltuusto ja järjestöneuvottelukunta on perustettu ja toimintojen organisoinnista ja toimintojen kehittämisestä on otanut vastuun maakuntaliitto yhdessä sidosryhmien kanssa.

Etelä-Savo on aktiivinen maahanmuuttotoimija-alue ja se saa väestölisäystä aktiivisesta alueelle muutosta. Maahanmuuttajat ovat opiskelijoita, työperäisiä tai perhesyistä tänne tulleita maahanmuuttajia. Etelä-Savo vastaanottaa kiintiöpakolaisia sekä myönteisen oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita. Etelä-Savon maahanmuutossa on panostettu entistä enemmän työperäiseen maahanmuuttoon, jota tarvitaan osaavan työvoiman turvaamiseksi ja korvaamaan vähentyvän väestön aiheuttamaa työvoimatarvetta.

Etelä-Savon maakuntaliitto on osallistunut alueellisen hyvinvointikertomuksen jalkauttamistoimenpiteiden suunnitteluun.

Kulttuurihyvinvoinnin osalta on tehty yhteistyötä maakunnan kulttuuri- ja hyvinvointitoimijoiden kanssa kulttuurihyvinvointisuunnitelman jalkauttamiseksi. On perustettu maakuntaliiton koordinoimana kulttuurihyvinvointitoimijoiden verkosto Taikuhyve, jonka toimintaa kehitettiin ja suunniteltiin.

On ylläpidetty laadukkaita vapaa-ajanpalveluja ja -rakenteita ja pyritty varmistamaan niiden saatavuus kaikille alueen asukkaille.

On tuettu hyvinvointia ja terveyttä edistävää aktiivista elämäntapaa varmistamalla liikuntapaikkojen kattavuus ja luomalla matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia. On tehty yhteistyötä elintapaneuvonnan juurruttamisen näkökulmasta ennakoivan terveyden edistämisen näkökulmasta.

On edistetty hyvien väestösuhteiden kehittymistä ottamalla osaa romaniasioiden edistämiseen ja neuvottelukunnan toimintaan sekä tehty yhteistyötä maahanmuuttotoimijoiden kanssa.

Esimerkiksi ESR-hankkeilla on vahvistettu nuorten elämänhallintaa, hyvinvointia ja aktiivista toimijuutta. Lisäksi on tuettu heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten osallisuutta ja haettu ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi mm. ihmisten työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Hankkeilla on tuettu toimijoiden välisten verkostojen rakentumista sekä vahvistettu kolmannen sektorin osaamista ennaltaehkäisevien palveluiden tarjoajina.

Näkyvyys ja vetovoima

Vuoden 2017 alussa aloitti toimintansa Saimaa Geopark -yhdistys, joka jatkaa Saimaa Unesco Global Geoparkin perustamisprosessia ja hallinnoi geoparkia. Yhdistys on kuntien perustama ja rahoittama. Mukana ovat seuraavat kunnat: Mikkeli, Juva, Puumala, Sulkava, Imatra, Lappeenranta, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari. Suomen valtio jätti Unescolle hakemuksen Saimaa Geoparkin perustamisesta marraskuussa 2017. Unescon puolesta alue evaluoitiin kesällä 2018. Unesco antoi Saimaa Geoparkille kahden vuoden lisäajan laittaa geoparkin puitteet kuntoon. Sen jälkeen statuksen myöntämistä käsitellään uudelleen. Opasteiden ja kohdeinfran rakentaminen jatkuu 2019 maaseuturahoituksen turvin.

Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin

Koulutuskeskustöiden kanssa tehtyä tiivistä sidosryhmäyhteistyötä on jatkettu ja edistetty erityisesti oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän välillä. Viime vuosien koulutukseen kohdistuneet leikkaukset sekä ammatillisen koulutuksen reformi ovat haastaneet erityisesti toisen asteen uudistumaan ja vastaamaan entistä paremmin elinkeinoelämän tarpeisiin. Esedulle

myönnettiin marraskuussa 2018 opetus- ja kulttuuriministeriön ammatillisen koulutuksen laatu-palkinto, joka osaltaan kertoo, että uudistusten ja leikkausten keskellä on panostettu oikeisiin asioihin. Savonlinnassa Itä-Suomen yliopiston opettajakoulutuksen siirtyminen Joensuuhun konkretisoitui syksyllä 2018, sen vaikutukset näkyvät vielä vuoden 2019 aikanakin. Kolauksen jälke-keen katseet ovat kuitenkin vahvasti eteenpäin suunnattuna ja talouden noususuhdanteessa eri-tyisesti työ- ja elinkeinoelämän osaajatarpeeseen vastaamiseen on panostettu tiiviillä oppilaitos-ten ja yritysten yhteistyöllä. Vuoden 2019 aikana SAMledu on ollut mukana alueen kaikissa mer- kittävissä rekrytoinneissa.

Etelä-Savossa on onnistuttu säilyttämään koulutustarjonta, joka palvelee alueen yrityksiä. Etelä-Savon kannalta myönteistä on, ettei Diakonia- ammattikorkeakoulun (DIAK) suunnitelmat kam-pusten karsimisesta toteudu ja Pieksämäen kampus säilyy maakunnassa ja turvaa erityisesti sote- alan työvoiman saantia. Lopettamispäätös olisi ollut Pieksämäen ja koko Itä-Suomen kannalta ää- rimmäisen ikävä ja vienyt alueelta noin 400 opiskelijaa sekä noin 40 työntekijää. Samoin Diakin kaltaisen valtakunnallisen toimijan luoma imagollinen hyöty on Pieksämäen kaltaiselle kaupun- gille erittäin huomattavaa.

Maakuntahallitus hyväksyi joulukuussa 2018 koulutustoimijoiden yhteistyössä laatiman Etelä-Sa- von-Savon osaamisstrategian vuosille 2018-2021. Strategia kattaa maakunnan perusasteen jäl- keisen koulutuksen järjestäjät ja myös elinkeinoelämän näkökulma on siihen vahvasti kytketty. Strategiassa määritellään toimintaympäristön muutoksista ja haasteista nousevat, keskeiset stra- tegiset tavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi ja mittarit kehityksen seuraamiseen. Strategian toimeenpano ja jalkautus on aloitettu maakuntaliiton koordinoimana.

EU- hankerahoitusta on koulutuksen kentällä suunnattu erityisesti oppimisympäristöjen ja ope- tusmenetelmien kehittämiseen sekä koulutusvientiin. ESR-rahoituksella on vahvistettu opetus- henkilöstön osaamista sekä kehitetty oppilaitosten ja työelämän välistä yhteistyötä.

Työvoimakoulutuksen osalta on panostettu erityisesti kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutus- tarjontaan. Keskeistä on ollut työnantajien akuuttien osaamistarpeiden ennakointi yhteistyössä toimijaverkoston kanssa.

Vuonna 2019 käynnistettiin Etelä-Savon maakuntaliiton toteuttama Etelä-Savo ennakoi 360° - hanke (ESR), jossa tuotetaan laajasti tietoa alueen tilasta ja näkymistä, parannetaan alueen eri toimijoiden valmiuksia koulutukseen ja luodaan osaamistarpeiden ennakoinnin, pitkän ja lyhyen ai- kavälin näkökulmat yhdistävä, osaamisen ennakoinnin malli. Kolmivuotinen hanke tukee alueen koulutuskentän valmiuksia vastata entistä paremmin tulevaisuuden osaamistarpeeseen muuttu- vassa toimintaympäristössä.

Hankerahoituksella on vahvistettu mm. rakennus- ja teknologiateollisuuden osaamista sekä yri- tysten digitaalisia valmiuksia. Hankkeilla on tuettu yrittäjyyden ja liiketoiminnan kehittymistä, sekä lisätty yritysten valmiuksia vientiosaamiseen ja sukupolvenvaihdoksiin. Kasvu- ja raken- nemuutosaloilla on pyritty lisäämään oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä ja kehittämään koulutusta entistä työelämälähtoisemmäksi. Hankkeiden tavoitteena on ollut vahvistaa toimijoiden verkos- toitumista sekä lisätä alueen yritysten kilpailukykyä.

Maakuntaliitto on rahoittanut AIKO-rahoituksella kahta kokeiluhanketta uusien liikennepalvelui- den kehittämiseksi. Mikkelin seudun henkilöliikenteen -hankkeessa tavoitteena on kehittää uusia palveluita työmatkaliikenteeseen. Pertunmaalla toteutettavassa Kotioville-hankkeessa pyritään luomaan toimintamallia, jonka avulla tavaroiden ja ihmisten liikkumista pystytään järjestämään uudella tavalla ja tuottamaan palveluita myös haja-asutusalueille.

Etelä-Savon maakuntaliitto käynnisti vuonna 2017 yhdessä Varsinais-Suomen liiton kanssa hank- keen, jossa tarkasteltiin taajamien elinvoiman tukemista. Ympäristöministeriön osittain rahoit- tama hanke päättyi vuonna 2019. Etelä-Savon osalta keskityttiin taajamien julkisen rakennuskann- nan arvon, kunnon ja käytön problematiikkaan. Hankkeessa luotiin työkaluja kunnille taajamien

elinvoimakartoituksen, vajaakäyttöisen julkisen rakennuskannan arvotarkastelun, uusiokäytön ja ylläpidon yhdistämiseksi (www.esavo.fi/taajamahanke).

Etelä-Savon ELY-keskus on mukana tukemassa Helsingin yliopiston Uudistuvat elinvoimataajamat -hanketta. Hankkeessa etsitään ratkaisuja itäsuomalaisten kuntien maaseututaajamien uudistamiseen ja elinvoiman luomiseen. Hanke organisoituu maaseutukuntien ja kehittäjien ylipaikaliseksi oppivaksi verkostoksi, joka vahvistaa maaseudun paikkaperustaisia kehittämiskulttuuria. Hankkeessa tehdään paikkaperustaisia kehittämistoimia kunkin kunnan maaseututaajamissa. Arviointi ja tutkimus tukevat hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuutta, asiakaslähtöisyyttä ja kustannustehokkuutta.

Vaikuta vesiin – Vuoksen ja Kymijoen-Suomenlahden vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmien tarkistaminen hoitokautta 2022-2027 varten on meneillään. Ehdotus tarkistetuiksi vesienhoitosuunnitelmiksi valmistuu 2020. Etelä-Savo on myös mukana Freshabit Life IP -hankkeessa (1.1.2016-30.9.2022), jota koordinoi Metsähallituksen Luontopalvelut. Etelä-Savon osuus hankkeesta on noin 2 milj. euroa, jolla tutkitaan Puruvettä ja rakennetaan sinne vesiensuojelurakenteita.

Mikkelin uuden jätevedenpuhdistamon rakentaminen on aloitettu Metsäsairilaan ja puhdistamo valmistuu v. 2020. Se on valmistuessaan Euroopan moderneimpia jätevedenpuhdistuslaitoksia ja käyttää MBR -tekniikkaa. ELY-keskus on myöntänyt 1,1 milj. euron avustuksen Mikkelin kaupungille uudenlaisen vesiteknologian kehittämisen ja vedenkäsittelyn osaamisen vahvistamiseen. Uuden jätevedenpuhdistamon yhteyteen rakennetaan koelaitos kehittämään vedenkäsittelyn osaamista, teknologiaa ja palveluita. Etelä-Savon maakuntaliitto rahoittaa rakennerahastoista Lappeenrannan ja Lahden yliopiston (LUT) tutkimushankkeita liittyen puhdistamolietteiden hyötykäyttöön sekä ravinteiden kierrätykseen jätevedestä (yhteensä yli miljoonan euron rahoitus).

Saimaannorpan suojelun strategian ja toimenpidesuunnitelman päivitys luovutettiin ympäristöministeriölle 30.5.2017. Saimaannorppa ja kalastus seurantaryhmän raportti luovutettiin maa- ja metsätalousministeriölle 3.2.2016. Saimaannorpan suojelua toteutetaan raporteissa esitetyin toimenpitein.

Vuoksen vesistöalueella kalalajeista nieriä, järvilohi, järvitaimen ja harjus on määritetty uhanalaisiksi kalalajeiksi. Vuoden 2016 alussa voimaan tullut uusi kalastuslaki säätelee ko. lajien kalastusta. Etelä-Savossa on käynnissä useita osakaskuntien yhdistämisprojekteja. Esimerkiksi Puulavedelle on muodostunut Suomen suurin osakaskunta noin 19 000 ha ja Kyyvedelle lähes koko järven kattava noin 15 000 ha osakaskunta.

3.4.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen

Pk-yritysvaltaisessa Etelä-Savossa yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein. Kasvuyritysten määrä on vähäinen. Yritysten panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan ovat vähäiset, mikä hidastaa uusien innovaatioiden syntymistä ja työllisyyden kasvua. Investoijien varovaisuus, supistuvat paikallismarkkinat ja yritystoiminnan jatkajien vähäisyys ovat haasteita. Tämän lisäksi useilla toimialoilla on rekrytointivaikeuksia.

Etelä-Savon ELY-keskus myönsi maakunnan yrityksille vuoden 2019 ensimmäisellä puoliskolla yritysrahoitusta noin 4,8 milj. euroa 24 yritykselle. Rahoituksen arvioidaan kasvattavan liikevaihtoa 30 miljoonalla eurolla, josta viennin osuus on 16 milj. euroa. Uusia työpaikkoja odotetaan syntyvän 179. Yritykset käynnistävät tuen avulla reilun 15 milj. euron kehittämisinvestoinnit.

Maaseuturahaston yritystuen kysyntä vilkastui ja avustuksia myönnettiin 19 mikroyritykselle yhteensä noin 1,3 milj. euroa. Rahoituksesta oli Leader -rahoitusta 25 kpl yhteensä noin 333 000 euroa. Lisäksi yritysryhmän kehittämishankkeita on ollut 8, joissa on ollut mukana 31 yritystä. Näihin hankkeisiin on myönnetty rahoitusta yhteensä n. 748 000 euroa. Yritysten kehittämishankkeiden lisäksi ELY-keskus myönsi vuoden ensimmäisellä alkupuoliskolla yritysten kehittämispalvelun 88 yritykselle, reilut 319 000 euroa.

Kehitystä tehtyjen päätösten määrässä edellisen vuoden 2018 alkupuoliskoon oli 37 % ja myönnetyssä rahoituksessa 18 %. Voimakas kysyntä on jatkunut. Yhteishankintakoulutusten markkinointia on lisätty sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Tammi-elokuussa 2019 Rekry- ja Täsmäkoulutuksia on toteutettu yli 40 yrityksen tarpeisiin noin 560 000 eurolla. Yhteishankintakoulutukset ovat vastanneet työnantajien tarpeisiin saada rekrytoitaville ja nykyisille työntekijöille räätälöityä ammatillista lisä- tai täydennyskoulutusta. RekryKoulutuksissa haasteena on ollut hakijoiden vähäinen määrä.

Alkuvuoden tuloksellisuutta piristi myös Etelä-Savon alueen pääomasijoitusrahaston perustamis päätös 3,5 milj. euroa (2.1 milj. yksityistä pääomaa, 1 milj. euroa ELYn tukirahaa ja 0,4 milj. euroa Mikkelin, Savonlinnan ja Pieksämäen kaupunkien rahaa). Pääomasijoitusrahaston strategisessa fokuksessa ovat yritykset, jotka etsivät ratkaisuja ja uusia liiketoimintamahdollisuuksia globaalisti kasvavilta ja kehittyviltä markkinoilta ja toimialoilta.

Finnveran myöntämä rahoitus Etelä-Savoon vuoden 2019 alkupuoliskolla oli n. 10 % edellisvuoden vastaavaa ajanjaksoa korkeammalla tasolla. Rahoitus on kohdistunut investointeihin, käyttöpääomaan ja erilaisiin toimituksiin liittyviin takauksiin. Merkittävimpiä investointihankkeita on viireillä lähinnä matkailun toimialalla. Sukupolvenvaihdoksia, yrityskauppoja ja -järjestelyjä on tehty edelleen melko vilkkaasti, ja niiden oletetaan pysyvän jatkossakin hyvällä tasolla. Maailmantalouden alavireinen kehitys ja suurvaltapolitiikan epävarmuudet aiheuttavat yleistä epävarmuutta tulevaisuuden odotuksiin, ja tämä heijastunee osaltaan myös eteläsavolaistenkin yritysten toimintaan ja odotuksiin.

Business Finland (BF) rahoitti Etelä-Savoa vuonna 2018 lähes 3,2 milj. euron yritysrahoituksella sekä myönsi tutkimusrahoitusta 342 000 euroa. Tutkimuslaitoksille tuli rahoitusta myös muista julkisista rahoituslähteistä.

Yritystoiminnan kehittämisen tukemisessa Etelä-Savon maakuntaliitto ja Etelä-Savon ELY-keskus on rahoittanut (EAKR, Toimintalinja 1: PK-yritystoiminnan kilpailukyky) vuosina 2014-2019 (tilanne elokuussa 2019) yritystoiminnan kilpailukyvyyn parantamiseen ja avainalojen kehittämiseen 37 hanketta, kokonaisarvoltaan 21,73 milj.€. Tästä EU:n ja valtionrahoituksen osuus on 11,97 milj.€.

Vuonna 2019 käynnistyneillä ja vuosille 2020 ja 2021 jatkuvilla maakuntaliiton tukemilla hankkeilla on tuettu Etelä-Savon alueen teollisen ekosysteemin kehittämistä mm. teollisten pk-yritysten ja start-up-yritysten yhteistyötä, kansainvälistymistä ja Invest in -toimintaa, lean-toimintaa, vähähiilisiä teollisia ratkaisuja, digitaalisen teollisen 4.0 toimintaympäristön kehitystyötä (teollinen internet, VR- ja AR-tekniologioiden sekä tekoälyn hyödyntämistä yritysten liiketoimintaprosesseissa, 3D-tulostus). Lisäksi on syvennetty oppilaitosten ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä pk-kasvurittäjyydessä ja kansainvälistymisessä.

Maatalouden rakennetukien osalta vuoden ensimmäiset kolme valintajaksoa osoittivat investointien jatkuvan Etelä-Savossa edellisvuoden tapaan pitkäaikaista korkeammalla tasolla. Myös valtakunnallisesti maatalouden investointiavustuksia on haettu normaalia enemmän. Vuonna 2018 Etelä-Savossa myönnettiin maatalouden investointitukia ja aloitustukia 3,6 milj. € ja korkotukilainaa 5,4 milj. €. Kuluvan vuoden 2019 kolmen ensimmäisen valintajakson osalta tukimyöntöjen ja hakemusten on ennakoitu olevan 4,3 milj. € investointitukea ja 6,2 milj.€. Tämän lisäksi vuoden loppuun mennessä on määrä päättää vielä 4.hakujakso.

Maatalouden rakennetukiin Etelä-Savon ELY-keskukselle myönnetty varat ovat olleet riittävät alkuvuoden rahoituksiin. Lokakuussa ja joulukuussa ratkaistaville valintajaksoille tarvitaan kuitenkin huomattava määrä uusia varoja, arviolta 1,3 milj.€ lisää. Monissa ELY-keskuksissa on maatalouden rakennetukivarat vähissä ja loppu. Valtion lisäbudjettiesityksen läpimeno näiltä osin on edellytys maatalouden investointien jatkumiselle kuluvana vuonna.

Muiden maaseutuyritysten rahoitusta on ohjelmakaudella myönnetty 105 hankkeeseen 8,7 milj. euroa. Kuluvana vuonna on tehty myönteinen päätös 19 hankkeeseen yhteensä 1,3 milj. euron

rahoituksesta (tilanne 15.8.2019). Vireillä olevia hakemuksia on yhteensä 12 kpl, joissa on haettu yhteensä 0,6 milj. euroa. Maaseudun yritysrahoituksen kysyntä on pysynyt viime vuotisella tasolla.

Kehittämishankkeiden osalta on tänä vuonna (tilanne 15.8.2019) rahoitettu neljä kehittämishanketta, joista kahteen laajakaistahankkeeseen myönnetty rahoitus 530 000 € ja yhteen metsäalan esiselvitykseen 25 000 € ja yhteen kestävän maatalouden edistämistä koskevaan koulutushankkeeseen 310 000 €.

Etelä-Savon alueellisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa 2014-2020 kehittämishankkeisiin suunniteltiin käytettävän 40 % ohjelman rahoituksesta eli n. 12 milj.€. Yritysrahoitushakemusten suunniteltua vähäisemmän kysynnän takia maaseudun kehittämishankkeisiin on voitu suunnata enemmän varoja ja kehittämishankerahoitukseen on käytetty tähän mennessä n. 13,5 milj.€ (yritysryhmähankkeet ml.). Ohjelman loppukaudella on käytettävissä oleva rahoitus yritys- ja kehittämishankkeisiin yhteensä n. 8 milj.€. Maaseudun kehittämishankkeiden seuraava valintajakso päättyy 30.10.2019.

Leader-toimintaryhmissä hankehaku varsinkin yrityshankkeiden osalta on ollut vilkasta. Hankerahojen vähetessä Leader-ryhmät ovat toteuttaneet kehittämisstrategiansa mukaisia täsmä teemahankkeita. ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien kahdenväliset kehityskeskustelut on käyty ja ruokaviraston hallinnon ohjauksen käynnit ovat 2019 syksyllä. Leader-ryhmien hallituksissa tapahtuu uudistumista joka vuosi, koska hallituksissa voi olla kerrallaan vain kuusi vuotta. Rajupusu Leader ry:n puheenjohtaja vaihtui 2019. Piällysmies ry:llä on menossa ESR-rahoitteinen Vihreä telakka -hanke. Veej'jakaja ry rahoittaa omana rahoituksenaan Nuoriso Leaderia. Rajupusu Leader ry hallinnoi Euroopan meri- ja kalatalousrahaston (EMKTR) rahoittamaa KalaLeaderia.

Itä-Suomen maaseutuohjelmien väliarvioinnin suositusten pohjalta käynnistyi keväällä Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Kaakkois-Suomen ja Keski-Suomen ELY-keskusten alueella toteutettavan Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelmien laadinta. Ohjelma tukee alueen ELY-keskusten maaseudun kehittämissuunnitelmien laatimista ohjelmakaudelle 2021-2027.

3.4.3 Matkailu ja vapaa-aika

Matkailu ja vapaa-aika teeman osalta keskeinen tavoite on ollut hioa Saimaa kansainväliseksi kestävän matkailun helmeiksi ylimaakunnallisella yhteistyöllä. Tämän ja muidenkin teeman tavoitteiden edistämiseen on pureuduttu etenkin rakennerahastohankkeilla.

Maakuntaliitto on myöntänyt rahoitusta mm. Visit Saimaa – Lakeland Finland –hankkeelle vuosille 2017-2019. Ko. hanke on vastannut kansainvälistymistavoitteen lisäksi myös teeman toiseen tavoitteeseen ”Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi kansainvälisiksi matkailutuotteiksi ja –palveluiksi”.

Maakunnallisella Visit Saimaa – Lakeland Finland -hankkeella on toteutettu asiakaslähtöistä tuotekehitystä, paketoitua ja mm. kiertomatkatuotteita. Hanke on tehnyt tiivistä yhteistyötä kansainvälisessä markkinoinnissa ja viestinnässä Etelä-Karjalan toimijoiden kanssa Saimaa-sopimuksen hengessä ja näin on osaltaan vahvistanut Saimaan alueen ja myös Lakeland alueen matkailuyhteistyötä. Yhteistyö on todettu tulokselliseksi ja vaikuttavaksi tavaksi toimia ja siksi toimijat ovatkin sitoutuneet jatkamaan Saimaa-sopimusta vuoteen 2025 saakka.

Matkailu ja vapaa-aika -teeman tavoitteena on myös ollut kehittää vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järviluonnossa ja sitä tukevaa kulttuuritarjontaa ja –palveluita. Tämän tavoitteen edistämiseksi maakuntaliitto on myöntänyt rahoitusta mm. Lähde luomun matkaan! – Luomun lisäarvon hyödyntäminen Etelä-Savon matkailuyritysten liiketoiminnassa sekä Etelä-Savo kestävän vapaa-ajan asumisen ykkösalueeksi -hankkeille. Lisäksi Etelä-Savon maakuntaliitto on käynnistänyt yhteistyössä Savonlinnan kaupungin, itäisten maakuntien ja niiden keskuskaupunkien kanssa kulttuuripääkaupunkistatuksen hakuprosessin vuodelle 2026. Prosessin tavoitteena on, että järvisuomalaisen toimijoiden verkostomaisella yhteistyöllä Savonlinna ja koko Itä-Suomi saa uutta nostetta, elinvoimaa ja hyvinvointia kulttuurista.

Etelä-Savon maakuntaliitto antoi Kestävän kehityksen lupauksen Suomen kestävän kehityksen toimikunnan ylläpitämällä Sitoumus2050 –sivustolla. Lupaus on Etelä-Savon maakunnan ja muiden toimijoiden konkreettinen tapa olla mukana YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmassa. Ohjelmaa toteutetaan Suomessa vapaaehtoisilla toimenpidesitoumuksilla. Etelä-Savon maakuntaliiton lupauksen mukaan Saimaan seudusta tehdään vastuullisen matkailun mallialue maailmalle yhteistyössä maakunnan toimijoiden kanssa.

Maakunta on tukenut Geopark-statusen hakemista alueelle ja edistänyt Geoparkin kehitystä. Pitkjänteisellä työllä on jo saavutettu paljon, mutta panostettavaa mm. opaskoulutuksiin ja yritysyhteistyöhön riittää.

Etelä-Savon matkailukohteiden yhtenä haasteena on saavutettavuus. Osana maakunnallista liikennejärjestelmäsuunnittelu maakuntaliitto toteutti Matkailukohteiden saavutettavuutta ja toimintaedellytyksiä tukevan liikennejärjestelmän kehittämisen -hankkeen. Tehdyistä selvityksistä esitetään kuinka liikennejärjestelmään kehittämällä tuetaan matkailun toimintaedellytyksiä. Keskeisen havainto on, että matkailijoiden tarvitsemat liikkumis- ja liikennepalvelut tulee kytkeä entistä paremmin osaksi matkailutuotteiden markkinointia ja myyntiä.

3.4.4 Kestävä biotalous

Biotalous on valittu maakuntaohjelman 2018-2021 yhdeksi kärkiteemaksi, koska kaikki biotalouden osa-alueet – Vihreä biotalous, Sininen biotalous, Keltainen biotalous – kytkeytyvät saumattomasti Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin; maakuntastrategian Metsä, Vesi, Ruoka -kärkiin. Tavoitteena on synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja. Myös kansallisessa biotalousstrategiassa biotalouteen on asetettu mittavia kasvuodotuksia – tavoitteena on nostaa biotalouden tuotto 100 miljardiin euroon (60 mrd € v. 2014) ja luoda 100 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä. Tulevaisuudessa biotalous synnyttää ympärilleen myös teollisia symbiooseja metsä-, energia-, teknologia-, kemian- ja rakennusallalla.

Etelä-Savon ELY-keskus hallinnoi Sinisen biotalouden valtakunnallisia rahoitushakua, jotka ovat osa hallituksen sinisen biotalouden kärkihanketta ja vuonna 2016 hyväksytyin sinisen biotalouden kansallisen kehittämissuunnitelman toimeenpanoa. Hallitus on kohdentanut kärkihankerahaa siniseen biotalouteen ja rahoitusta suunnataan erityisesti toimiin, jotka edistävät uutta liiketoimintaa sekä uudenlaisia toimintatapoja ja kumppanuuksia. Etelä-Savon ELY-keskus on Sinisen biotalouden ohjausryhmän jäsen.

Biotalous tki-toiminnassa käynnistyi vuonna 2019 muun muassa Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulun (XAMK) vetämä Puukuidun tehokkaat teolliset modifiointimenetelmät -hanke. Hankkeessa tutkitaan erilaisia prosessikonsepteja selluloosakuitujen modifioimiseksi uusiksi biopohjaisiksi erikoiskuiduiksi.

3.4.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot

Älykkään erikoistumisen (ÄES) kärjet ovat Metsä-Vesi-Ruoka. ÄES-kärkiä on edistetty erityisesti rakennerahastohankkeiden kautta. Euroopan aluekehitysrahaston rahoituksesta suoraan älykkään erikoistumisen mukaiseen kehittämis- ja innovaatiotoimintaan on kohdistunut arviolta 65 % kaikesta rahoituksesta Etelä-Savossa ohjelmakaudella myönnetystä rahoituksesta. Tämän lisäksi suurin osa muusta EAKR-rahoitusta on myönnetty myös näitä strategia kärkiä välillisesti tukeviin toimenpiteisiin. Älykästä erikoistumista toteuttavia hankkeita on ohjelmakaudella 27.10.2019 mennessä yhteensä 65 hanketta ja hankkeisiin on myönnetty rahoitusta n. 17,4 milj. euron edestä.

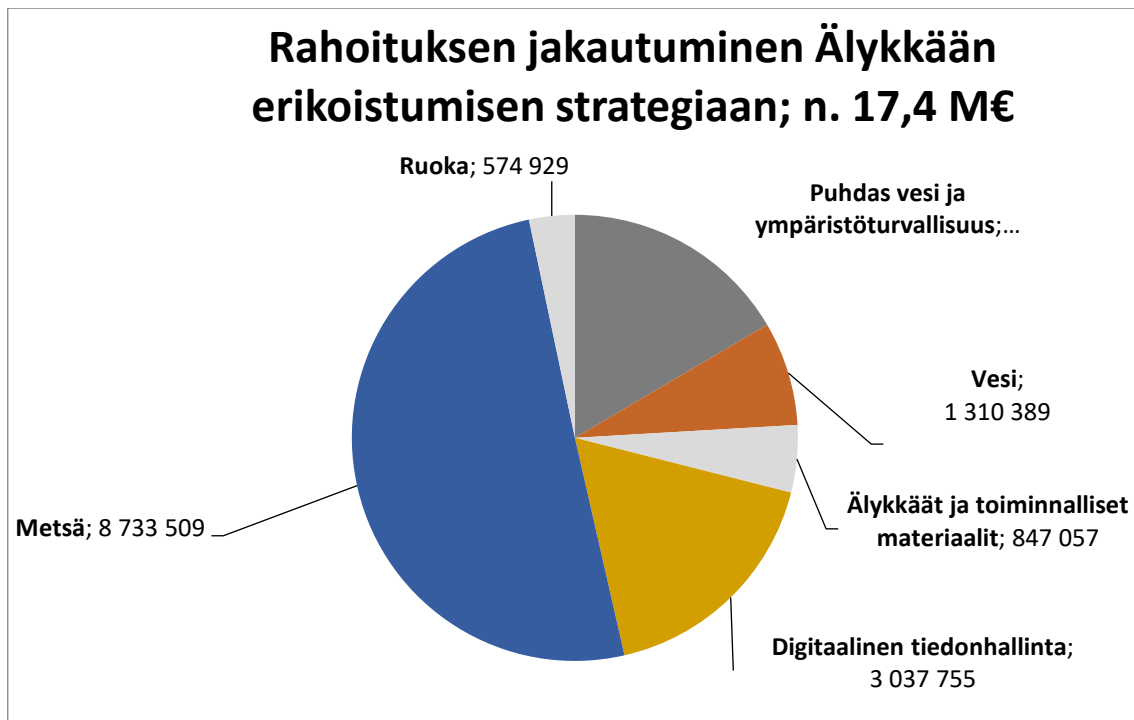
Vuonna 2018 käynnistyneet rakennerahastohankkeet ovat tukeneet ensisijaisesti metsäbiomassan uusien tuotteiden ja tuotantoprosessien sekä puhtaan veden teknologioiden ja konseptien kehittämistä. Näiden osalta hankkeet ovat erityisesti tukeneet uusien kuitutuotteiden- ja -prosessien kehittämistä; uusien puurakentamisen materiaalien kehittämistä ja kaupallistamista; arvokomponenttien, haitta-aineiden ja ravinteiden erottamista, talteenoton ja hyödyntämisen edistämistä; sekä materiaalitehokkuuden ja kierrätyksen laaja-alaista edistämistä. Kohderyhminä hankkeissa

ovat olleet mm. maakunnan vedenpuhdistamot, yritykset metsän arvoketjun eri vaiheissa sekä TKI- ja koulutusorganisaatiot.

Älykästä erikoistumista tukeva toiminta vahvistui myös alueen viranomaisten rahoitustoiminnan ulkopuolella Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy:n jatkaessa yhteistyötä Euroopan komission älykkään erikoistumisen alustan Agri-Food verkoston kanssa. Uusina avauksina vuoden 2019 osalta on ollut Mikkelin kehitysyrityksen Miksei oy:n Vesi-teemaan koskeva pääsy Euroopan komission älykkään erikoistumisen pääteeman - Industrial Modernisation alla olevaan Smart Water Territories -verkostoon yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan ja Pohjois-Savon vesitoimijoiden kanssa. Verkostossa Etelä-Savo alueena on erityisesti mukana puhtaan veden teknologioiden kehittämisessä ja ratkaisussa. Lisäksi Etelä-Savo on maakuntana mukana Arctic Investment Platformia (AIP) -koskevassa selvityshankkeessa. Interreg Nord -rahoitteisessa EU:n aluekehitysrahoitteisessa hankkeessa selvitetään edellytyksiä Arktisen Investointialustan perustamiselle. Alueellisesti hankkeessa mukana Norjan pohjoisimmat kolme maakuntaa, Ruotsista neljä pohjoisinta maakuntaa ja Suomesta Itä- ja Pohjois-Suomesta seitsemän maakuntaa. Etelä-Savon osalta on haastateltu alueen pk-yrityksiä, yrityskehittäjiä/yritysrahoittajia potentiaalisista investointitarpeista, -mahdollisuuksista ja -haasteista. Selvitysraportti yhdessä jatkotoimenpide-ehdotusten kanssa valmistuu vuoden 2019 loppuun mennessä. Alueelliset ja asiantuntijakuulemiset järjestetään syksyn aikana Tukholmassa ja Brysselissä. Rahoitustarpeita koskevaan kyselyyn vastasi Etelä-Savosta 9 yritystä.

Itä- ja Pohjois-Suomi on yksi kymmenestä Euroopan alueesta, jotka Euroopan Komissio on valinnut kilpaillun hakuprosessin kautta elinkeinot murroksessa alueiden pilottiinsa. Lisäksi mukaan on valittu kaksi valtiota. Valituiksi tulleiden alueiden viranomaiset pääsivät kehittämään aluekehittämisstrategioitaan omien älykkään erikoistumisen prioriteettiensa pohjalta. Tavoitteena on ollut alueen teollisuuden uudistaminen kestäväällä tavalla ja alueen luonnonvarojen – kuten metsän, puhtaan luonnon ja kaivannaisten – älykäs hyödyntäminen talouskasvun tukemiseksi. Itä- ja Pohjois-Suomen seitsemän maakuntaa ovat 2018 toteutetun pilotin aikana tiivistäneet yhteistyötään sekä viranomaisten että sidosryhmien tasolla. Pilottitoiminnan toteuttamista koordinoi Lapin liitto.

Pilotin toteutuksen aikana Euroopan komission ulkopuoliset asiantuntijat sekä OECD ovat tarjonneet alueille kohdistettua räätälöityä avustusta. ELMO -pilotin tuloksena syntyi Itä- ja Pohjois-Suomen alueet kattava yhteinen Älykkään erikoistumisen strategia vuosille 2019-2023, joka nojautuu alueellisiin vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin. Strategia julkaistiin 2019 vuoden alussa Kuopiossa. Strategian toimeenpanoa tukemaan on käynnistetty vuoden 2019 aikana Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien yhteishanke: Itä- ja Pohjois-Suomen Elinkeinot murroksessa – Strategiasta käytäntöön, hanketta hallinnoi ja koordinoi Lapin liitto yhteistyössä kuuden muun maakunnan kanssa (Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala). Lisäksi maakunnat ovat käynnistäneet maakunnallisia toimeenpano-hankkeita tukemaan maakuntakohtaisten älykkään erikoistumisen strategian paikallista toimeenpanoa ja yli-maakunnallista sekä kansainvälistä yhteistyötä. Etelä-Savossa hanke on käynnistynyt 1.4.2019 Euroopan aluekehitysrahaston tuella Elinkeinot murroksessa (ELMO2) – Etelä-Savon maakunnallinen toimeenpanohanke. Hanketta hallinnoi Etelä-Savon maakuntaliitto ja hanke kestää 31.3.2021 asti. Hankkeella edistetään maakunnan toimijoiden osallistumista TKI-yhteistyöhön maakunnassa, maakuntien välillä ja kansainvälisesti. Lisäksi hankkeessa tuotetaan aineistoja, työstetään uusia toimintatapoja ja ratkaisuja elinkeinon ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi kansainvälisyyden ja digitalisaation luoman lisäarvon kautta. Seuraavassa kuviossa 4. on esitelty Etelä-Savon EU:n aluekehitysrahoituksen jakautuminen Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategiaan.

Kuvio 4. Etelä-Savossa Älykkään erikoistumisen strategiaan EU:n aluekehitysrahastosta (EAKR) myönnetty rahoituksen vuosina 2014-2019. jakautuminen

4. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN YHTEISET ESI-TYKSET

4.1 Itä- ja Pohjois-Suomen koheesiorahoitusesitys ohjelmakaudelle 2021-2027

Euroopan Komission 2018 antama budjettiesitys on Suomen kannalta positiivinen. Suomi on saamassa noin 100 milj. € lisäyksen koheesiorahoitukseen. Myönteisestä rahoitusesityksestä huolimatta Suomen tulee EU:n monivuotisesta rahoituskehiksestä neuvotellessaan tavoitella koheesio politiikan rahoitussaannon maksimointia ja jatkuvuutta. **Neuvotteluissa tulee huomioida Itä- ja Pohjois-Suomen erityishaasteet sekä liittymissopimuksen mukaiset periaatteet.**

Hallitusohjelmassa linjataan, että EU:n koheesio politiikassa turvataan aluekehitysrahoituksen taso sekä harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen erityisasema ja tukien pysyvyys. Nämä linjaukset tulee lunastaa noudattamalla suuraluekohtaisessa rahoituksen jaossa nykyisen ohjelmakauden jakosuhteita ja varmistamalla että Itä- ja Pohjois-Suomen rahoitus vastaa vähintään kuluvaan kautta. Kansallisessa rahoituksenjaossa on huomioitava myös EU-komission noudattama laskentamekanismi. Pelkästään Itä- ja Pohjois-Suomen harva asutus tuottaa lähes puolet koko Suomen saamasta koheesio politiikan rahoituksesta. Itä- ja Pohjois-Suomen saanto on arvion mukaan noin 60-70 % koko Suomen saannosta. EU-tasolla Itä- ja Pohjois-Suomen rahoituksen laskennassa sovelletaan ns. turvaverkkoa, jolla pyritään varmistamaan se, ettei Itä- ja Pohjois-Suomen

rahoitusasema heikkene laskentamekanismin muutosten takia. Turvaverkko on huomioitava myös kansallisessa ratkaisussa.

Rahoituksen painottumista Itä- ja Pohjois-Suomeen puoltavat myös alueelliset kehittyneisyys-erot. EU-komission talouspolitiikan ohjausjakson maaraportissa todetaan, että alueelliset erot ovat Suomessa hieman vähentyneet, mutta ne ovat edelleen suuria etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Itä- ja Pohjois-Suomen tilanne on heikoin BKT:ssa, ja vähiten tyydyttävä tuottavuuden ja työttömyyden osalta. Itä- ja Pohjois-Suomi on heikoin alue väestönkasvussa ja alueen väestötiheys on erittäin alhainen. Itä- ja Pohjois-Suomi on heikoin alueen saavutettavuudessa maanteitse, rautateitse ja internetin käytössä. Itä- ja Pohjois-Suomessa on heikoin innovaatio- ja tutkimuskyky (heikentynyt vuodesta 2011) ja heikoin korkea-asteen koulutuksen saaneiden 30–34-vuotiaiden määrä alle EU:n keskiarvon.

Ohjelmasta rahoitettavissa toimenpiteissä tulee olla Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisen kannalta keskeiset painotukset ja sisällöt. **Kansainvälisen alueiden välisen yhteistyön, itämeriyhteistyön ja arktisen ulottuvuuden tulee näkyä vahvasti tulevassa koheesiopolitiikassa.**

Sisä- ja ulkorajayhteistyö (Interreg, ENI CBC) on tärkeää Suomelle, jolla on EU-maista pisin ulkoraja Venäjän kanssa, sisärajoja muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa sekä maaraja Norjan kanssa. Venäjän, Ruotsin ja Norjan kanssa tehtävällä raja-alueyhteistyöllä on Suomelle suuri merkitys. Yhteistyötä tehdään sekä kahdensivuisessa kehittämissuhteissa että laajemmassa Barents- ja NSPA-yhteistyössä, minkä vuoksi komission ehdotus raja-alueohjelmien leikkausten tasosta ei ole tarkoituksenmukaista Itä- ja Pohjois-Suomelle. Myöskään Euroopan komission ehdotus merirajayhteistyön siirtämisestä transnationally ohjelmien sisälle ei ole kannatettava muutos. Itämeren alueiden maiden bilateraaliset merirajayhteistyön jatkuvuus on huomioitava ja merellisten raja-alueohjelmien tulee olla yhdenvertaisessa asemassa maarajaohjelmien kanssa.

4.2 Laajakaistarakentamisen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla

Suomi on jäämässä EU-tavoitteista ja muiden Pohjoismaiden kehityksestä. Aiemmista toimista huolimatta työ on pahasti kesken ja edelleen yli puolet alueista vailla huippunopeaa kiinteän verkon laajakaistaa. Hallitusohjelman kirjausten mukaisesti on laadittava mahdollisimman nopeasti uusi ohjelma ja tukilainsäädäntö, jossa huomioidaan aiemmat kokemukset: kuntien maksukyky, asiakkaiden maksukyky, taajamien ja loma-asukkaiden tarpeet. Lisäksi yleispalveluvelvoitteen tiedonsiirtonopeutta on nostettava nykyisestä 2 Mbit/s vähintään 10 Mbit/s nopeuteen. **Tietoliikenneyhteyksien rakentamisen tukeminen on yhteiskunnan kannalta tuottava investointi, joka maksaa julkisen tuen takaisin valtiolle rakentamisaikaisina veroina ja maksuina sekä sähköisten palveluiden kautta tulevana kustannussäästöinä.** Laajakaistayhteyksien kehittäminen parantaa alueiden kehittämismahdollisuuksia ja on välttämätöntä erityisesti yritystoiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi harvan asutuksen alueilla.

Suhteessa väkilukuun Suomessa televerkkoihin investoidaan muita Pohjoismaita selvästi vähemmän. Vuonna 2017 Suomessa tehtiin aineellisia investointeja televerkkoihin 89 euroa asukasta kohden, kun vastaava luku esimerkiksi Ruotsissa oli 170 euroa. Kuitenkin tarkastellessa viestintäpalvelujen käyttäjiltä kertyneitä tuloja, on Suomi huomattavasti lähempänä muita Pohjoismaita.

Valtakunnallinen Nopea laajakaista -hanke päättyi 2018, uusia hankkeita siihen ei enää saa. Koska hankkeet eivät edenneet kaupallisten operaattoreiden toimesta kaikkialla, kunnat ja muut pienet toimijat joutuivat ottamaan vastuuta rakentamisesta. Kuntien vastuiden lisääminen ei kuitenkaan ole yleisratkaisu laajakaistahankkeen etenemiselle.

Digitaalisen infrastruktuurin strategia ja tavoite vuodeksi 2025

Strategiassa asetetaan laajakaistatavoite vuodeksi 2025 sekä keinot tavoitteen saavuttamiseksi. EU on asettanut vuoden 2025 tavoitetasoksi, että kaikkialla EU:ssa tulisi olla saatavilla 100 megabitin yhteydet, joiden nopeus on mahdollista nostaa 1 gigabittiin. **Digitaalisen**

infrastruktuurin strategiaan tulee lisätä uusi kansallinen tuki nopeiden valokuituverkkojen rakentamiseen.

Valtion talousarviossa tulee turvata valtion tukirahoitus kaikille toteutuville hankkeille. Näin kunnilla ja rakentavilla operaattoreilla olisi varmuus jatkaa hankkeiden suunnittelua. Hankkeen jatkovaihetta ja verkon rakentamisen vauhdittamista varten **jatkossa tuki on myönnettävä kokonaan valtiolta**, koska kaikilla kunnilla taloudellinen tilanne ei mahdollistanut nykyisen kuntaosuusprosentin mukaisen tuen myöntämistä ja siksi hanke ei voinut saada valtioneuvoston tukea. Näiden kuntien asukkaat ovat jääneet eriarvoiseen asemaan.

Uudessa kansallisessa laajakaistan valtiontukiohjelmassa tuen taso ja tukikelpoisten kustannusten määritelmä tulee olla samankaltainen kuin maaseutuohjelman kyläverkkohankkeissa ja esitetyssä rakennerahastojen tuessa valokuituverkoille (pienimuotoiset infrahankkeet). EU-rahoituksen tavoite on alueiden kehittyneisyyserojen tasaaminen ja laajakaistojen rakentaminen on erittäin merkittävä harvan asutuksen ja pitkien välimatkojen haittojen poistamisen väline. Näin eri tukirahoitusmuotoja voitaisiin hyödyntää joustavasti ja tehokkaasti. Rakennerahastojen ja maaseutuohjelman tukea voivat hakea vain Pk-yritys kokoluokkaa olevat toimijat, eikä näiden ohjelmien varat riitä koko Suomen valokuiturakentamisen tarpeisiin. Uusi kansallinen tukiohjelma mahdollistaisi myös valtakunnallisten operaattoreiden toimesta valokuituverkkojen rakentamisen alueille, joille se ei ole ilman tukea taloudellisesti kannattavaa.

Koillisväylän datakaapelin toteutumisen sekä Suomen sisäisen tietoliikenneverkon vahvistaminen Suomen on nopealla aikataululla selvitettävä olemassa olevat tietoliikenteelliset kapeikot ja maan sisäisten tietoliikenneyhteysreittien lisärakentamisen tarve. Tarvittava lisärakentaminen tulee yhdistää toistaiseksi puuttuvien kansalaisten laajakaistaverkkojen rakentamiseen. Koillisväylän tietoliikennekaapelin rakentamisen jatkovalmistelussa, erityisesti Suomen sisäisessä lisärakentamisessa, tulee valtiolla olla vahva rooli rahoittajana sekä organisoijana.

4.3 Koillisväylän datakaapelin toteutumisen sekä Suomen sisäisen tietoliikenneverkon vahvistaminen

Osana koko Suomen saavutettavuutta globaalisti on valtio-omisteinen Cinia Oy valmistellut liikenne- ja viestintäministeriön toimeksiannosta Arctic Connect eli Koillisväylän datakaapelihaiketta, joka luo uuden tietoliikenneväylän Aasian ja Euroopan välille. Cinia Oy on selvittänyt eri maiden ja eri toimijoiden kiinnostusta datakaapelin toteuttamiseen.

Hankkeen edistämistä ja Suomen markkinointia sen toteuttajana on parin viime vuoden ajan tehty Cinian toimesta esiselvitysvaiheessa. Kainuu, Rovaniemen seutu, Kajaanin ja Oulun kaupungit ovat osallistuneet siihen. Koska hanke on kuitenkin kansallinen, niin myös Länsi- ja Etelä-Suomen datakeskuspaikkakuntia ja potentiaalisia datakeskusten sijoittumisalueita on tullut mukaan hankkeen edistämiseen. Itä-Suomen nykyisten verkkojen kapasiteetti sekä yritysten ja tutkimuksen tietoliikennetarpeet tulee myös olla mukana jatkotoimissa.

Valmiudet Koillisväylän datakaapelihaikkeen toteuttamiseen ovat edistyneet kesällä 2019 venäläisen toimijan kanssa tehdyn aiesopimuksen myötä. Jatkovalmisteluja varten neuvotellaan haikkeyhtiön perustamisesta. Cinia arvioi alustavasti datakaapelin valmistuvan nopeimmillaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

Koillisväylän datakaapelin mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää Suomen sisäisen tietoliikenneverkkojen kapasiteetin ja reititysten varmistamista ja vahvistamista lisärakentamisella. Cinia on jo valmistellut myös lisärakentamisen yleissuunnitelman. Runkotietoverkkoa tulee parantaa siten, että maan läpi kulkee toisiaan varmistaen kahdesta neljään reittiä Jäämereltä Etelä-Suomeen. Reittien tulee kulkea sekä Länsi- että Itä-Suomen kautta. Runkotietoverkot voivat hyödyntää osittain jo olemassa olevia valokuituyhteyksiä, mutta alustavien arvioiden lisärakentamista tarvitaan noin 100 milj. euroa investoinnin verran.

Cinian tekemä runkotietoverkon lisärakentamisen yleissuunnitelma tulee tarkentaa nopealla aikataululla yksityiskohtaisemmalle tasolle, jossa selvitetään tietoliikenteen kapeikot,

tietoliikenneyhteyksien lisätarve, tarkennettava runkotietoverkon lisärakentamisen kustannukset ja määritellä sen varmennettu reititys. Lisärakentaminen tulee voida yhdistää tarkoituksenmukaisesti ja kustannustehokkaasti puuttuvien alueellisten laajakaistaverkkojen rakentamiseen erityisesti Lapissa. Runkotieverkkojen lisärakentamisessa valtion, Cinian ohella eri operaattoreilla on merkittävä rooli, mutta valtion tulee olla mukana osarahoittajina.

Alueen kautta kulkevien kansainvälisten tietoliikenneyhteyksien avulla alueet ja koko Suomi tavoittelevat uusia datakeskuksia, lisääntyvää tutkimus- ja kehittämistoimintaa, tietointensiivistä liiketoimintaa ja sitä kautta uusia ja uusiutuvia työpaikkoja. Kajaanin Renforsin Rantaan sijoittuva yhteiseurooppalainen tieteen EuroHPC–supertietokone vaatii myös aiempaa parempia tietoliikenneyhteyksiä. Nimen LUMI saanut kone on yksi maailman tehokkaimmista supertietokoneista, ja se vahvistaa merkittävästi Kajaanin roolia Euroopan tasoisena suurteholaskennan keskuksena. Supertietokone näkyy globaalisti osoituksena Suomen osaamisesta ja edelläkävijyydestä datan hallinnassa ja huippuluokan datakeskusten sijaintipaikkana.

Energiaverotuksen uudistus ja kohti houkuttelevampaa energiaverotusta

Uusien datakeskusten Suomeen sijoittumiseen liittyy ratkaisevasti maan energiaverotus. Suomen sähkövero luokassa 2 on tällä hetkellä 0,703 snt/kWh. Hallitusohjelmassa energiantuotannon päästöohjausta luvataan muuttaa poistamalla teollisuuden energiaveron palautusjärjestelmä, Tarkoitus on alentaa II veroluokan sähkövero kohti EU:n sallimaa minimitasoa, mikä on 0,05 snt/kWh. Lisäksi sähköveroluokkaan 2 siirretään kaukolämpöverkkoon lämpöä tuottavat lämpöpumput ja konesalit. Uudistus on tarkoitus toteuttaa kustannusneutraalisti siirtymäkauden kuluessa. Ruotsissa sähkövero on alennettu jo aiemmin EU:n sallimalle minimitasolle eikä Suomella olisi varaa jäädä verotusasiassa takamatkalle vaan siirtyä mahdollisimman nopeasti suoraan EU:n sallimalle minimitasolle jo monien muiden tekijöiden puoltaessa Suomea erinomaisena datakeskusten sijaintipaikkana.

4.4 Alueellisesta kuljetustuesta tulee tehdä pysyvä tukimuoto – kuljetusten tulee kasvaa ja kehittyä muuttuvia olosuhteita vastaaviksi

Valtioneuvoston asetusta (1030/2018) alueellisesta kuljetustuesta sovelletaan kuljetuksiin, jotka alkavat vuosien 2018 ja 2019 aikana. Alueellinen kuljetustuki on harkinnanvarainen valtionavustus ja sitä on maksettu vuosittain noin 250 pienelle ja keskisuurelle yritykselle tavoitteena alentaa syrjäisten ja harvaan asuttujen alueiden yritystoiminnalle pitkistä kuljetusmatkoista aiheutuvia lisäkustannuksia ja siten ylläpitää ja lisätä yritystoimintaa näillä alueilla. Kuljetustuen määrä oli valtion vuoden 2018 tilinpäätöksessä 5 M€ ja on kuluvan vuoden talousarviossa 6 M€.

Valtion talousarvioesityksessä 2020 (elokuu 2019) momentille 32.50.44 on varattu 6 M€:n määräraha, joka tarkoittaa määrärahan tason säilymistä vuoden 2019 tasolla.

Alueellisesta kuljetustuesta pysyvä tukimuoto

Syrjäisillä ja harvaan asutuilla alueilla sijaitseva paikallisia raaka-aineita jalostava teollisuus on alueiden perus- ja vientiteollisuutta ja sillä on raaka-ainetuotantoketjujen kautta merkittävät välilliset työllisyysvaikutukset. Näiden alueiden kehittymistä rajoittavat pitkät etäisyydet, heikko saavutettavuus ja liikenneverkon, erityisesti tieverkko, heikko kunto.

Päätös pysyvistä alueellisesta kuljetustuesta antaisi selkeän viestin siitä, että pitkien kulkuyhteyksien päässä oleva jalostettuja tuotteita valmistava teollisuus nähdään tulevaisuudessakin tärkeänä alueiden taloudellisena moottorina. Epävarmuus alueellisen kuljetustuen pysyvyydestä luon selkeitä haasteita yritysten pitkäjänteiselle investointien suunnittelulle ja työvoiman kehittämiselle.

Alueellisen kuljetustuen tulee kasvaa ja kehittyä muuttuvia olosuhteita vastaavaksi – kuljetusten ympäristöystävällisyys on tärkeää tulevaisuudessa

Työ- ja elinkeinoministeriön lokakuussa 2018 asettama alueellisen kuljetustuen kehittämistä koskevan työryhmän raportti (2019:5) valmistui 29.1.2019. Työryhmän toimeksiantona oli

kartoittaa ja valmistella kuljetustuen kehittämisvaihtoehtoja maakuntaudistukseen valmistauttaessa.

Työryhmä toteaa raportissaan, että kokonaisuutena tarkastellen nykymuotoinen kuljetustuki on toimiva ja tarkoituksenmukainen tukijärjestelmä, jonka peruslähtökohtien pohjalta tukea voidaan edelleen kehittää. Työryhmä on nostanut kuljetustuen kehittämiseksi ja sen vaikuttavuuden parantamiseksi esiin eräitä selvitys- ja uudistustarpeita.

Alueellisen kuljetustuen määrä on Suomessa alhainen verrattuna Ruotsiin. Suomalaiset yritykset ovat joutuneet varsinkin puutavara- ja puutuoteollisuudessa eriarvoiseen asemaan ruotsalaisten kilpailijoiden kanssa. Kuljetustuen määrän asteittaisella korottamisella voitaisiin edistää syrjäisillä ja harvaan asutuilla alueilla sijaitsevan teollisuuden kehittymistä ja uusien yritysten syntymistä. Kuljetustuen myöntämisessä nykyisin sovellettava yrityskokoon yläraja tulee poistaa.

Tulevaisuudessa alueellisen kuljetustuen perusteiden tulisi edistää ympäristöystävällisiä ja vähähiilisiä kuljetusratkaisuja, kuten vesi- ja rautatiekuljetuksia. Maantiekuljetuksissa tulisi lisätä ympäristöystävällisten polttoaineiden käyttöä. Sisävesiliikenne on ympäristöystävällinen kuljetusmuoto ja Saimaan kanavan kautta on käytössä merikuljetusreitti ulkomaille kansainvälisille markkinoille. Nykyisessä valtioneuvoston asetuksessa on säädetty tuen myöntämisestä rautatie- ja autokuljetuksille sekä vesikuljetuksille, jos jalostuspaikka sijaitsee saarella, jonne ei ole kiinteää tieyhteyttä. Tuen myöntämisen edellytyksiin tulisi lisätä kuljetustuen myöntämisen mahdollisuus myös Saimaan vesistöalueella tapahtuviin vesikuljetuksiin. Saimaan alueella satamatoimintojen tuki tulisi olla suurempi kuin Pohjanlahden satamissa alueen erityisolosuhteista (pitkät luotsausmatkat, kanavamaksut, kanavaliikenteen hitaus ja rajamuodollisuuksien kesto) johtuen.

5. ITÄ-SUOMEN YHTEISET ESITYKSET

5.1 Savonlinna – Kulttuuripääkaupungiksi

Savonlinna on Itä-Suomen maakuntien yhteinen ehdokas Euroopan kulttuuripääkaupungiksi (European Capital of Culture) vuodeksi 2026. Idealle ovat antaneet tukensa myös maakuntien keskuskaupungit Mikkeli, Kuopio, Joensuu ja Lappeenranta. Yhteistyöverkosta ja ideaa on työstetty kesästä 2018 lähtien. Linkki hankkeen nettisivuille: www.savonlinna2026.fi

Toteutuessaan kulttuuripääkaupunkivuosi olisi merkittävä koko Itä-Suomen kehitykseen vaikuttava hanke seuraavan vuosikymmenen ajan. Vuosille 2020 ja 2021 ajoittuu sekä kulttuuripääkaupunkihaun esivalintavaiheen että lopullisen valintavaiheen hakukirjojen palauttaminen. Hakemusten työstämisen lisäksi merkittävässä roolissa on itäsuomalaisten yhteistyöverkoston rakentaminen ja kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmasisällön suunnittelu.

Keskeisimpiä toimenpiteitä:

- ▶ Kulttuuripääkaupunkihaun toisen valintavaiheen hakukirjan valmistamisen hankkeistaminen
- ▶ Kulttuuripääkaupunkiprojektin rahoituskehityksen sopiminen vuosille 2022-2027
- ▶ Kulttuuripääkaupunkiprojektin valmistelutiimin ja hankkeen työntekijöiden työskentelyn tukeminen

5.2 ITÄ-SUOMEN LIIKENNEHANKKEET

Itä-Suomen maakunnat (19.6.2019) ovat tehneet yhteisen esityksen liikennehankkeista valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan ja 12-vuotiseen toimenpideohjelmaan:

Tiehankkeiden järjestyksestä on sovittu seuraavasti:

- ▶ VT5 parantaminen välillä Mikkeli - Juva, toteutuksessa
- ▶ VT23 parantaminen välillä Varkaus - Viinijärvi, 53 M€, osittain toteutunut, edistetään vaiheittain
- ▶ VT5 parantaminen välillä Leppävirta - Kuopio, 110 M€

Muut esitykset:

- ▶ Nopea itärata – Helsinki-Porvoo-Kouvola
- ▶ Karjalan radan perusparantaminen nopean henkilöliikenteen tasolle välillä Luumäki – Kitee
- ▶ Savon radan perusparantaminen välillä Kouvola – Kajaani
- ▶ Kuopion tavara- ja henkilöratapihan perusparantaminen
- ▶ Saimaan kanavan sulkujen pidentäminen

5.2.1 Perusväylänpidon rahoitustason pysyvä nostaminen

Itä-Suomen maakuntien liitot pitävät hallitusohjelman kirjausta oikean suuntaisena ja esittävät perusväylänpidon rahoituksen pysyvää nostamista liikenneverkon kunnon turvaamiseksi. Rahoitustason on seurattava kustannuskehitystä ja oltava sellainen, että väylien korjausvelka pienenee.

Itä-Suomessa tuotetaan yhä enemmän raaka- aineita ja jalostettuja tuotteita omaan käyttöön, muualle Suomeen sekä vientiin. Itä-Suomen vahvuutena ovat runsaat puuvarannot, jotka ovat kasvattaneet merkitystään metsä- ja bioenergiainvestointien lisääntyessä. Puun uudenlaiset hyödyntämistavat sekä jalostuslaitokset lisäävät varsinkin paikallista liikennettä puunhankinta-alueilla. Elintarviketuotannon osalta Itä-Suomella on valtakunnallisten markkinoiden lisäksi merkittävää vientiä Venäjälle. Maatalouden kehittymisen ja tehostumisen myötä maatalouden suuryrityksiä syntyy kauemmas pääväyliltä. Kaivokset laajentavat toimintaansa ja raaka- aineita sekä jalostettuja tuotteita kuljetetaan vesi-, rauta- ja maanteitse jalostuslaitoksille ja satamiin sekä vesitse globaaleille markkinoille myös suoraan Saimaan kanavan kautta.

Maito-, raakapuu- ja bioenergia- sekä kaivoskuljetukset ovat Itä-Suomelle tyypillisiä ja lisääntyviä kuljetuksia. Ne käyttävät vähäliikenteistä verkkoa, jonka kunto on viime vuosina heikentynyt hälyttävästi. Edellisen hallituskauden perusväylänpidon lisärahoituksella ja korjausvelkaohjelmalla on saatu hillittyä liikenneverkon korjausvelan kasvua ja korjattua joitakin pahempia puutteita myös alempi asteisella verkolla.

5.2.2 Nopea Itärata: Helsinki-Porvoo-Kouvola

Nopea itärata: Helsinki-Porvoo-Kouvola nopeuttaa Savon ja Karjalan radan junayhteyksiä yhdessä lentoradan kanssa. Matka-aika Kuopiosta ja Joensuusta Helsinkiin lyhenisi noin kolmeen tuntiin ja Helsinki-Pietari välillä matka-aika lyhenisi lähes tunnin.

Hanke vaikuttaa Suomessa miljoonan itäsuomalaisen yhteyksiin ja Pietari mukaan lukien 6 miljoonan ihmisen junayhteyksiin. Kolmen tunnin yhteydet edistävät itäsuomalaisten yritysten menestystä laajemmalla alueella, vähentävät liikkumisen kustannuksia, edistävät työvoiman liikkuvuutta ja vähentävät liikenteen aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä.

Itä-Suomen maakunnat esittävät, että raidelinjaukseen liittyvät selvitykset, esiyhteissuunnittelu ja YVA-prosessi tulee käynnistää mahdollisimman pian ja sitä koskevat maankäytön varaukset on osoitettava Uudenmaan ja Kymenlaakson maakuntakaavoissa vähintään ohjeellisina linjauksina.

5.2.3 Saimaan kanavan sulkujen pidentäminen

Hallitusohjelmassa esitetään liikenteen päästöjen vähentämiseen tähtäävänä toimenpiteenä Saimaan kanavan sulkujen pidentäminen EU:n rahoitusmahdollisuudet hyödyntäen.

Saimaan sisävesiliikenteen kilpailukykyyn parantamista edistetään voimakkaasti. Liikennöintikautta pyritään parantamaan mm. kehittämällä jäänmurtoa Saimaan alueella ja peruskorjaamalla Saimaan kanavan sulkuja.

Jatkossa on saatava rahoitus myös Saimaan kanavan sulkujen pidentämiselle (60 M€) ja vedenpinnan nostolle (10 M€) Varkauden eteläpuoliselle alueelle, mikä mahdollistaisi isomman aluskoon ja uudemman, ympäristöystävällisemmän aluskannan sekä parantaisi liikennöinnin kannattavuutta. Etelä-Savossa tästä hankkeesta hyötyy erityisesti metsäteollisuus ja matkailu.

LIITE **ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMINEN 2020-2021** (Liitteen on koottu sidosryhmäkeskustelujen kautta kirjattua yksityiskohtaisempaa sisältöä)

1.1 HYVINVOIVAT IHMISET JA YMPÄRISTÖ

Maakuntaohjelman päätavoite:

-Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta

Teeman vuosina 2020 ja 2021 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Vahvistetaan osallisuutta ja kulttuurihyvinvointia

- Osallisuutta vahvistetaan ja uudenlaisia osallisuuden rakenteita sekä toimintamalleja rakennetaan sekä juurrutetaan maakunnan toimintoihin. Rakennetaan kumppanuutta kuntien, järjestöjen ja julkisten toimijoiden välille.
- Vakiinnutetaan nuorten vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta
- Nostetaan keskiöön omaehtoisen kansalaistoiminnan ja järjestötoiminnan merkitys yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäjänä. Tuetaan yhteistyötä ja kumppanuusajattelua kuntien ja järjestöjen välillä. Lisäksi vahvistetaan kansalaistoimijalähtöistä kehittämistä kaupunkialueilla.
- Kansalais- ja asukaslähtöinen hyvinvoinnin edistäminen nostetaan keskiöön kuntien ja maakunnan uudessa roolissa. Lisätään asukasosallisuutta juurruttamalla toimintamalleja pysyviksi toimintatavoiksi. Maakunnallinen osallisuusohjelma laaditaan.
- Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon-kärkihankkeen koordinoimana laaditun Etelä-Savon alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden jalkauttaminen yhdessä maakunnan kulttuuri- ja hyvinvointitoimijoiden kanssa. Verkostomaisesti toteutettujen toimenpiteiden ja palvelumallien sekä käytännönkokeilujen tulosten pohjalta pyritään juurruttamaan taidetta ja kulttuuria osaksi hyvinvointipalveluiden arkea ja rakenteita.
- Viedään käytäntöön alueellisen hyvinvointiohjelman tavoitteita ja laaditaan toimenpideohjelma yhteistyössä sidosryhmien kanssa.
- Ylläpidetään laadukkaita vapaa-ajanpalveluja ja -rakenteita ja varmistetaan niiden saataavuus kaikille alueen asukkaille.
- Tuetaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää aktiivista elämäntapaa varmistamalla liikuntapaikkojen kattavuus ja luomalla matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia. Tuetaan elintapaneuvonnan juurruttamista ennakoivan terveyden edistämisen näkökulmasta.
- Edistetään hyvien väestösuhteiden kehittymistä. Hyvät väestösuhteet pitävät sisällään ajatuksen, että eri väestöryhmiin kuuluvat ihmiset elävät yhdessä suomalaisessa yhteiskunnassa ja luottavat toisiinsa lähtökohdista ja taustoista riippumatta. Keskeistä on, että asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn osallistua yhteiskuntaan.
- Tuetaan heikommassa asemassa olevien kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi

Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin

- Tiivistetään oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa.
- Kehitetään koulutuskenttää vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeisiin ja turvataan koulutusrakenteen toimivuus.
- Jalkautetaan Etelä-Savon koulutusstrategian tavoitteita ja toimenpiteitä.
- Kehitetään jatkuvan oppimisen malleja ottaen huomioon yksilölliset ja joustavat oppimispolut koko elämänkaaren aikana
- Panostetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutustarjontaan sekä laadun parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Sama asia mainittu seuraavalla sivulla
- Edistetään koulutusrakenteen toimivuutta tilanteessa, jossa kaikki kouluasteet ovat olleet kovien leikkauspaineiden alla

- huolehtimalla hallitusohjelmassa esitettyjen koulutukseen kohdistuvien säästöjen osalta siitä, että Etelä-Savossa säilyy kattava koulutustarjonta, joka palvelee alueen yrityksiä,
- toisen asteen koulutuksen osalta on pystyttävä säilyttämään kouluverkko, jonka ansiosta nuori voi asua kotona.
- Ammatillisen koulutuksen reformin myötä ”yritysten kasvu edelle” -koulutusvalikoima työvoimakoulutuksessa on jo selvästi profiloitunut työpaikoille ja työllistymiseen johtavaan koulutukseen. Tällöin korostuu työnantajien akuuttien osaamistarpeiden ennakointi yhteistyössä toimijaverkoston kesken. ELYssä on puitehankinnoilla varmistettu nopea koulutushankkeen käynnistäminen, kun yrityksissä ilmenee koulutustarpeita.
- oppisopimuksen käyttöä rekrytointitilanteissa tehostetaan markkinointikampanjalla yhteistyössä oppilaitosten ja TE-palvelujen kesken.
- Työnhakijoiden osaamista kyetään jo tällä hetkellä nopeasti ja joustavasti kehittämään alueen oppilaitosten kanssa tehtyjä koulutusaloitekohtaisia työvoimakoulutuksen puitesopimuksia hyödyntäen. Työmarkkinoiden osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää yhä enemmän räätälöityjen yksilöllisten ratkaisujen toteuttamista, koska yksittäiset työvoimatarpeet koskevat vain muutamia henkilöitä kerrallaan.
- Tuetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutustarjontaa ja laadun parantamiseen tähtääviä toimintamalleja. Poistuma eläkkeelle on mittavaa ja eläköitymisen korvaaminen edellyttää koulutuksen turvaamista myös perinteisillä ammattialoilla.
- Työmarkkinoiden vahvistamiseksi:
 - edistetään heikossa työmarkkina-asetmassa olevien työllistymistä.
 - TE-toimisto on käynnistänyt Kasvo-kumppanuushankkeen, jonka tavoitteena on mm. TE-toimiston alkupalvelussa palautetarvearviointia ja henkilökohtaista ohjausta tehostamalla nopeuttaa asiakkaiden pääsyä mm. työ- ja toimintakyvyn arviointipalveluihin ym. – tavoitteena työhön pääsyn nopeuttaminen. Myös sopimuskumppanit ohjaavat asiakkaita pilottiin. Kasvo-kumppanuuspilotissa sopimusapuoloina ovat TE-toimisto, Kela, kunnat sekä sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestäjät.
 - TYP-toiminta jatkuu lakisäätöinä
 - luodaan edellytyksiä ja kehitetään uudenlaisia ratkaisuja heikossa työmarkkina-asetmassa oleville kohdennettaviin palveluihin työllistymisen edistämiseksi yhdessä kuntien, paikallisen elinkeinotoimen ja työvoimaviranomaisten kanssa,
 - hallitusohjelman mukaisesti selkiytetään Kelan, TE-palvelujen ja kuntien roolia työllisyyden hoidossa,
 - huolehditaan riittävä kansallisen työllistämisrahoituksen taso seuraaville vuosille (Määrärahatilanne tyydyttävä vuonna 2020, koska TEM:in rahoitusta täydentävä STM:n työttömyysturvan aktivointirahoitus on käytettävissä,
 - tuetaan maahanmuuttajien kotouttamista sekä työllistymistä,
 - tuetaan maahanmuuttajien asettautumista Etelä-Savoon sekä maahanmuuttajien matalan kynnyksen reittejä työelämään ja työllistymistä. On tärkeää, että kotoutumista tukeviin valmennus- ja koulutuspalveluihin päästään mahdollisimman nopeasti, koska se tukee alueelle kiinnittymistä,
 - edistetään työvoiman liikkuvuuden lisäämistä tukemalla kansainväliseen rekrytointiin liittyviä toimintamalleja erityisesti EURES-palveluja kehittämällä. Etelä-Savon Koulutus kumppaneineen hakee valtakunnallisessa ESR-haussa ”Kokka kohti Etelä-Savoa” -hanketta. Hankkeen tavoitteena on edistää osaavan työvoiman liikkuvuutta muualtakin kuin EU-alueelta Suomeen ja Etelä-Savoon. Etelä-Savossa luodaan ja vahvistetaan monitoimijaista yhteistyöverkostoa ja tiivistetään maahanmuutto-, kotouttamis- ja elinkeinopalvelujen yhteistyötä.
- Yritysten työvoiman saannin ja kasvun turvaaminen
 - ELY-keskuksen hallinnoimassa ”Kasvupalveluista elinvoimaa Etelä-Savoon” – hankkeessa rakennetaan TE-palvelujen, yritysten, kuntien ja oppilaitosten yhteinen ”asettautumisen” toimintamalli työvoiman saannin turvaamiseksi sekä paikallisen että liikkuvan työvoiman avulla.

- Työvoiman kysyntä näyttäisi hieman hiipuvan. TEMin valtakunnallisessa ”Yhteistyöllä muutosturvaa” -hankkeessa muutosturvasta kehitetään rekrytointipalvelu toisten työnantajien tarpeisiin, jolloin irtisanotut työntekijät eivät välttämättä oleenkaan jää työttömiksi.
- Kehitetään laadukkaita ja ajantasaisia opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä
 - kehitetään uudenlaista, työelämälähtöistä opettajuutta,
 - kehitetään laadukkaita ja ajantasaisia opetussisältöjä, opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä,
 - kehitetään kaikilla kouluasteilla uusia tapoja oppia ja opettaa ottaen huomioon teknologian suomat mahdollisuudet. Oppimisympäristöjen luomisessa panostetaan eri koulutusalojen yhteiskäyttöön soveltuvia ympäristöjä sekä yhteistyötä alueen yritysten kanssa,
 - profiloidutaan pilot alueeksi mm. hallitusohjelmassa esitettyjen oppimisympäristöjen kärkihankkeiden osalta mm. verkko-oppiminen.

Sujuvoitetaan ihmisten arkea

- Edistetään palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta: toteutetaan uusien ympäristöystävällisten liikennepalvelujen ja digitaalisten palveluiden kehittämishankkeita.
- Edistetään nopean itäratayhteyden toteuttamista Porvoo-Kouvola raidelinjaukseen tukeutuen yhteistyössä muiden itäsuomalaisen toimijoiden kanssa
- Toteutetaan liikenteen vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkkoja.
- Edistetään matkaketjujen toimivuutta turvaamalla riittävät työssäkäynti- ja asiointiliikenneyhteydet.
- Edistetään Itä-Suomen liikennestrategian sekä seudullisten aiesopimusten ja vuosisuunnitelmien toteuttamista painopisteinä.
- Luodaan mahdollisuuksia liikkumistarvetta vähentävien sähköisten palveluiden, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalveluiden laajemmalle hyödyntämiselle.
- Pyritään turvaamaan riittävä julkisen liikenteen palvelutaso, joka mahdollistaa työssäkäynnin ja opiskelun lähipaikkakunnilla.

Edistetään tervettä korjausrakentamista ja uudisrakentamista sekä rakennuskannan uusiokäyttöä

- Panostetaan rakennetun ympäristön ylläpitoon, kestävään, kulttuuriarvot huomioivaan, korjausrakentamiseen, resurssinokkelaan uusiokäyttöön, uusiutumiseen sekä arvokehitykseen.
- Suunnitellaan ennakoivasti ja parannetaan rakennetun ympäristön laatua: homekorjaukset, viherympäristöjen kehittäminen, rakennusten hoitotoimet.
- Edistetään energiatehokasta vihreää ja älykästä rakentamista sekä puurakentamista.
- Konseptoidaan ja pilotoidaan uudenlaisia, vähähiilisyttä edistäviä asunto- ja loma-asuntorakentamisen muotoja.
- Edistetään rakentamisen ja kokonaisten ympäristöjen elinkaarimalleja.
- Huomioidaan keskustojen kehittäminen kaupunkien ja kirkonkylien osalta.

Vaalitaan Etelä-Savon omaleimaisia luontoarvoja

- Sitoudutaan edistämään maakunta- ja kuntatasolla kansallisia ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tähtäviä ja luonnon monimuotoisuuden mahdollistavia tavoitteita. Avainasemassa ovat maakunta- ja paikallistason päätöksenteko.
- Edistetään Saimaannorppa ja kalastus-seurantaryhmän raportin sekä Saimaannorppan suojelestrategian toimenpidesuunnitelman mukaisia toimenpiteitä yhdessä paikallisen väestön ja tahojen kanssa.
- Parannetaan uhanalaisten kalakantojen elinympäristöjä ja vaellusmahdollisuuksia.
- Taajamien vedenhankinnan ja pinta- sekä pohjavesien laadun turvaamiseksi:
 - toteutetaan Etelä-Savon vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2016-2021 suunniteltuja toimenpiteitä ja pohjavesien suojeleusuunnitelmien toimenpiteitä erityisesti keskeisimmillä painopistealueilla yhteistyössä alueiden asukkaiden ja toimijoiden kanssa,

- o kehitetään vesienhoidon tiedonhankintaa ja toimenpiteitä hyödyntäen eri rahoituslähteitä ja hanketoimintaa,
- o edistetään vesihuollon varmuutta ja laatua sekä energiatehokkuutta parantavia toimenpiteitä.

1.2 ELINKEINOELÄMÄN KASVU JA KANSAINVÄLISTYMINEN

Maakuntaohjelman päätavoite:

-Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta

Teeman vuosina 2020 ja 2021 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonnisää metsä, ruoka, vesi -tuotantoklustereiden kaikissa osissa

- Nostetaan metsien jalostusarvopohjaa kestävästi ja digitaalisesti toimialarajat ylittäen prosessi-, kone- ja teknologiateollisuudessa, rakentamisessa, matkailussa ja hyvinvointipalveluissa.
- Puhdas ja laadukas ruoka pellolta sekä metsästä kuluttajille: haetaan tuote- ja palveluerikoistumista (esim. puhtaus ja luomu), panostetaan ruokaketjun turvallisuuteen ja korkeaan laatuun, hyödynnetään paikallisuus voimavarana, panostetaan viestintään ja brändäykseen (esim. D.O. Saimaa -laatu- ja alkuperämerkki) sekä digitaalisiin liiketoimintamalleihin.
- Hyödynnetään puhtaan veden osaamista kemian- ja prosessiteollisuuden, monitoroinnin ja tietointensiivisen teknologiapalvelujen, elintarviketuotannon, matkailun ja hyvinvoinnin kehittämisessä.
- Luodaan vesiteknologian kehitys- ja palvelualusta, joka edistää uutta vientiliiketoimintaa.
- Tuetaan teollisuudesta tulleiden tarpeiden pohjalta teknologiateollisuuden uudistumista, uutta liiketoimintaa ja kansainvälistymistä (esim. digitalisointia, AR- ja VR-tekniologioiden, tekoälyn, 3 D-tulostus ja resurssitehokkuuden lisäämistä).
- Panostetaan uusien kiertotaloutta tukevien biotaloustuotteiden valmistuksen ja palveluiden kehittämiseen.
- Kehitetään ravinteiden kierrätyksen ratkaisuja ja uutta liiketoimintaa.
- Edistetään puutuoteteollisuutta ja puurakentamista:
 - o luodaan edellytyksiä laadukkaan puun tuottamiselle ja hyödyntämiselle terminaaliratkaisujen, sähköisten kauppapaikkojen ja metsätiedon avulla,
 - o edistetään puutuoteteollisuuden sijoittumis- ja investointiedellytyksiä alueella mm. kaavoituksen ja maakunnan mahdollisuuksien esille tuomisen kautta,
 - o kehitetään puun modifiointimenetelmiä, tavoitteena on lisätä yritysten mahdollisuuksia ottaa käyttöön nykyaikaisia puun muokkaus eli modifiointimenetelmiä, ja kehittää tätä kautta yritysten innovaatiotoimintaa,
 - o luodaan yritysten tarpeita vastaavia koevalmistus-, tutkimus- ja testausympäristöjä, jotka vastaavat yritysten tarpeisiin tuottamalla nykyaikaista puun modifioinnin soveltavaa tutkimusta ja tuomalla yrityksille mahdollisuuden kehittää omia tuotteitaan ja prosessejaan,
 - o kehitetään uudenlaisia puunrakentamisen konsepteja, kuten esimerkiksi LVL-levytuotannon hyödyntämistä puurakentamisessa.
 - o edistetään näyttävien puurakentamisen referenssikohteiden syntymistä Etelä-Savoon.
 - o tuodaan ajantasaista tietoa alueen rakennuttajille, kaavoittajille, päättäjille.
- Edistetään ympäristö- ja ekotehokkuutta
 - o etsitään uusia kaupallisia mahdollisuuksia ja kehitetään sekä syvennetään eri toimialojen (mm. bioenergiatoimijoiden ja teollisten toimijoiden sekä start-up yritysten) kestävä kehitystä tukevaa vientiprojektiosaamista.
- Panostetaan metsävarojen kestävään hoitoon ja hyödyntämiseen sekä maaseutuelinkeinojen kehittämiseen
 - o tehostetaan kestävä metsien hoitoa mm. kehittämällä metsien omistus ja tilarakenne, sähköisiä palveluita ja metsävaratietojen hyödyntämistä sekä edistämällä yrittäjämäistä metsätaloutta metsänomistajien taloudellista ajattelua.

- parannetaan puuraaka-aineen markkinoille tuloa sekä kestävä metsien hoitoa mm. kehittämällä metsien tilarakennetta, sähköisiä palveluita ja metsävaratietojen hyödyntämistä sekä edistämällä metsänomistajien sukupolvenvaihdoksia, yrittäjämäistä metsätaloutta ja metsänomistajien taloudellista ajattelua.
- Kehitetään metsätalouden toimenpiteiden tuottavuutta ja kustannustehokkuutta
 - kehitetään tieinfrastruktuuria mm. koostamalla yksityisteistä ja niiden kunnosta avoin tietokanta sekä aktivoimalla tiekuntia.
 - edistetään sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä metsien käyttöä parantamalla metsätalouden toimijoiden osaamista eri-ikäisrakenteisen metsän käsittelyssä erityisesti maisemametsien, vesiensuojelun ja virkistyskäytön koh-teissa,
 - kehitetään metsätalouden menetelmiä erityisesti rannoilla niin, että matkailun vaatimat maisema yms. seikat tulevat huomioiduksi,
 - turvataan alan koulutus sekä työvoima- ja yrittäjäressurssien riittävyys sekä kehitetään toimijoiden osaamista mm. kustannustehokkaiden palvelukokonaisuuksien hallinnassa,
 - kehitetään kasvullista lisäämistä laadukkaan taimimateriaalin tuottamiseksi eri käyttötarkoituksiin,
 - edistetään metsästä saatavien raaka-aineiden (sienet, marjat, erikoiskeruu-totteet kuten koriste- ja käsityömateriaalit, rohdokset, metsäteollisuuden sivuvirrat) monipuolista hyödyntämistä mm. selvittämällä keruuotteiden ns. puhtausana-lytiikkamahdollisuudet ja luomusertifiointi-mahdollisuudet.
- Kehitetään maatalouden rakennetta edistämällä investointeja ja sukupolvenvaihdoksia.
- Edistetään maaseutuelinkeinojen kilpailukykyä erityisesti matkailun, metsätalouden ja palvelualueiden kehittämistä koskeviin kehittämishankkeihin.
- Kehitetään maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden sekä luonnontuotealan jalostusta vastaamalla erityisesti luomu- ja lähi- sekä puhtaan ruuan kasvavaan kysyntään.
- Tuetaan maaseutuelinkeinojen uusien mikro- ja pienyritysten perustamista ja edistetään toimivien yritysten kasvua ja kilpailukykyä kehittämistä.
- Luodaan hanke- ja yritystuin edellytyksiä vientiin suuntautuvien elintarvikeyritysten kehitymiselle.
- Edistetään puunjalostukseen ja metsiin liittyvän liiketoiminnan kehittämistä.
- Maaseutuohjelman toimenpitein edistetään ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista ottamalla huomioon vesiensuojeluun ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitoon liittyvät muut ympäristötavoitteet.

Parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin

- Memory Campus: edistetään kansallisen arkisto- ja kirjastotoimialan osaamis- palvelu- ja logistiikkakeskuksen, Memory Campuksen toimintaa Mikkeliissä. Memory Campusta kehitetään digitoiminnan ja konservoinnin valtakunnalliseksi keskuksiksi, joka houkuttelee yrityksiä Suomesta ja kansainvälisesti.
- Kalevankankaan kehittämisalusta: edistetään hyvinvointi- ja liikuntaosaamiseen pohjautuvan liiketoiminnan ja yrittäjyyden alueellista edistämistä.
- Ylläpidetään ja kehitetään alueen yrityspalveluja: digitaalisuus, sukupolven- ja omistaja-vaihdokset, kansainvälistyminen ja verkostoituminen sekä Invest in-toiminta.
- Syvennetään eri toimialojen vientiosaamista.
- Ylläpidetään ja kehitetään kysyntää vastaavaa maakuntakaavoitusta, kuntakeskusten yleiskaavoitusta, liikennesuunnittelua ja tonttipalveluketjua kokonaisuutena sekä päivitetään kuntien maankäyttöpoliittiset ohjelmat ja tehostetaan suunnittelua.
- Edistetään asukas- ja yrityslähtöistä kaupunki- ja taajamakeskusten sekä palvelurakenteen kehittämistä, uusiutumista ja kokeilukulttuuria.
- Keskusten elinvoimaisuuden tukemiseksi edistetään monipuolista matkailu- ja vapaa-ajan rakentamista rantojen lisäksi myös matkailukeskuksiin ja taajamakeskuksiin.
- Edistetään Itä-Suomen liikennestrategian sekä seudullisten aiesopimusten ja vuosisuunnitelmien toteuttamista: elinkeinoelämän kuljetusten kannalta tärkeiden teiden liikennöitävyyden turvaaminen, kuljetusten toimivuus ja kustannustehokkuuden parantaminen.

- Panostetaan nopeiden tietoliikenneyhteyksien ja -palvelujen kehittämiseen sekä kehitetään ja kokeillaan rohkeasti liikkumista ja kuljetuksia helpottavia uusia liikennepalveluja ja reaaliaikaista tietoa hyödyntäviä mobiileja palveluja.
- Korostetaan perusväylänpidon ja korvausvelan hoitamisen merkitystä sekä edistetään niiden toteuttamista.
- Edistetään priorisoitujen väylähankkeiden toteuttamista ja hyödyntämistä elinkeinoelämässä: vt5 Mli-Juva, Slinnan lentoliikenteen turvaaminen, Savonradan nopeuden nostaminen.
- Edistetään tulevaisuuden tiehankkeita: vt5 Hurus-Hietanen, vt13 Ristiina-Lranta.

Vahvistetaan yritysten kilpailukykyä, uusiutumista ja kasvua

- Lisätään yritysten myynti- ja markkinointiosaamista sekä tuetaan yritysten avainhenkilöiden osaamista (markkinointi, kansainvälisyys ja liiketoiminnan kasvuosaaminen).
- Mikro- ja pienyritysten sekä yksinyrittäjien osalta vahvistetaan digiosaamista ja verkostoitumista.
- Panostetaan yrittäjäksi aikovien ja toimivien yrittäjien liiketoiminta – ja innovaatio-osaamiseen.
- Kannustetaan yrityksiä hakemaan uusia vähähiilisiä ja yhteiskuntavastuullisia ratkaisuja ja innovaatioita toimialasta riippumatta uuden liiketoiminnan kasvun lähteinä.
- Panostetaan yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn sekä kansainvälisten verkostojen lisäämiseen.
- Edistetään Venäjä raja-alueyhteistyötä ja kansainvälistä kaupankäyntiä
- Parannetaan yritysten digitaalisuuden hyödyntämistä.
- Edistetään toimialarajat ylittävää matkailun liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua.
- Vahvistetaan työvoiman liikkuvuutta, saatavuutta, osaamisen kehittämistä ja toimivia liikenneyhteyksiä.

1.3 MATKAILU JA VAPAA-AIKA

Maakuntaohjelman päätavoite:

- **Etelä-Savo kansainvälistää Saimaan matkailua**

Teeman vuosina 2020 ja 2021 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Hiotaan ja kirkastetaan Saimaa kansainväliseksi kestävä matkailun helmeksi ylimaakunnallisella yhteistyöllä

- Haastetaan ja sitoutetaan alueen toimijat laaja-alaisesti yhteisen Saimaa-tarinan luomiseen ja jakamiseen.
- Tuetaan Geopark -statuksen saamista Saimaalle yhdessä Etelä-Karjalan kanssa
- Tuetaan Euroopan kulttuuripääkaupunkistatuksen saamista Savonlinnaan vuodelle 2026 yhdessä Järvi-Suomen maakuntien ja keskustaupunkien kanssa
 - Edistetään kulttuurista kestävyttä osana matkailun kehittämistä
 - Vahvistetaan kulttuuritoimijoiden ylimaakunnallista yhteistyötä
 - Vahvistetaan kulttuurin asemaa ja merkitystä aluekehityksen dynamona
- Edistetään Saimaan ja alueen kansallispuistojen tunnettuutta.
- Vahvistetaan Saimaan ja Lakeland –alueen toimijoiden matkailuyhteistyötä
- Vahvistetaan Lake Saimaa - Purest Finland -brändin mukaisesti alueen kestävä matkailua ja kehitetään alueesta kestävä matkailun mallialue
 - toteutetaan yhteistyötä tuotekehityksessä, paketoinnissa, myynninedistämisessä ja mm. kiertomatkatuotteissa,
 - toteutetaan yhteistyötä kansainvälisessä markkinoinnissa ja viestinnässä,
 - vahvistetaan kansallispuistojen, Geopark - ja luontokohteiden yhteistyötä alueen luontomatkailun kehittämiseksi.
- Vahvistetaan kansainvälisen matkailuliiketoiminnan osaamista.

Kehitetään vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järviluonnossa ja sitä tukevaa kulttuuritarjontaa ja -palveluita

- Parannetaan kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksia sekä vahvistetaan vastuullisen matkailun osaamista ja viestintää: Edistetään metsätalouden ja lom asumisen sekä luontomatkailun välistä vuorovaikutusta.
- Kehitetään Saimaata premium-matkakohteena
 - panostetaan laatuun, asiakaskokemukseen, palveluun, vieraanvaraisuuteen ja puhtauteen, jotka ovat kilpailuvalttejamme.
- Edistetään Geopark Saimaan kehitystä
 - toteutetaan luonto-opaskoulutusta niin geokohteiden, muiden luontokohteiden kuin koko Saimaan alueen opastustarpeisiin,
 - sitoutetaan alueen asukkaita, yrittäjiä ja kolmatta sektoria geopark-viestijöiksi.
- Ylläpidetään ja kehitetään alueen elävää kulttuuriperintöä, tapahtumia ja kulttuuripalveluita matkailun ja vapaa-ajan asutuksen vetovoimatekijöinä
 - Hyödynnetään ja tuoteistetaan luovasti alueen kulttuuriperintöä ja elämäntapaa

Tuoteistetaan metsä, ruoka ja vesi kansainvälisiksi matkailutuotteiksi ja -palveluiksi

- Vahvistetaan asiakaslähtöistä tuotekehitystä ja sen osaamista.
- Kehitetään lähi- ja luomuruokatuotantoon perustuvaa ruokamatkailua
- vahvistetaan alueen brändiä puhtaan, lähellä ja vastuullisesti tuotetun sekä laadukkaan ruuan aarreaittana
- Tuoteistetaan neljä vuodenaikaa, metsä, järviluonnon antimet ja elämäntapamme myyväviksi tuotteiksi ja palveluiksi
 - hiljaisuus, rauha, pimeys, harmaus, puhdas vesi, puhdas ilma, puhdas ruoka, luonnossa oleilu, rentous matkailutuotteiden valtteina,
 - hyödynnetään järvikalaa monipuolisesti niin ruoka- kuin kalastusmatkailussa.
- Helpotetaan tuotekokonaisuuksien paketoitua, myyntiä ja ostamista.

Vastataan vapaa-ajan asukkaiden kaupallisten palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun

- Selvitetään vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeiden ja -tarjonnan vastaavuutta.
- Huomioidaan vapaa-ajan asukkaat, monipaikkaiset asujat ja osa-aikakuntalaiset alueen kulttuurisena, sosiaalisena ja taloudellisenakin vahvuutena ja voimavarana.
- Sovitetaan yhteen eri toimijoiden rooleja ja tavoitteita.
- Toteutetaan vapaa-ajan asukkaille kohdennettua markkinointia ja otetaan heidät mukaan yhteisölliseen kehittämiseen.

1.4 Kestävä Biotalous

Maakuntaohjelman päätavoite:

- Etelä-Savo synnyttää biotaloutteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja

Teeman vuosina 2020 ja 2021 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Tuoteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja -palveluiksi (vihreä biotalous, sininen biotalous)

- Metsä: panostetaan uusien kiertotaloutta tukevien biotaloustuotteiden valmistukseen ja palveluihin.
- Ruoka: ruokaklusterin sivuvirrat, tuoteistus, hävikkiruoka, ruoantuotannon kiertotalous.
- Vesi: veden eri olomuodot ja veden kemia.
- Vesiteknologian ja -turvallisuuden pilotointiympäristön kehittäminen: tuetaan ympäristövalvonnan ja monitoroinnin uusien ratkaisujen ja liiketoiminnan kehittämistä.
- Biotalous tuotteet ja kaupallistaminen: Biohiiliin erilaisten käyttökohteiden edistäminen (energia, maanparannus, viherrakentaminen, vedenpuhdistus).
- Hyödynnetään energiatehokkuusmahdollisuuksia, mm. mekaanisen puunjalostuksen sivutuotteet.

Luodaan uusia kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi

- Pilotoidaan uusia toimintakonsepteja.
- Edistetään tuotekehityksen, jakelun ja markkinoinnin verkostojen syntymistä.
- Synnytetään kiertotalouden verkostoja ja toimintamalleja, esim. EcoSairilan kehittämisen, resurssiviisas Saimaa.
- Luonnonvarojen kestäväksi hyödyntämiseksi panostetaan metsäenergian ja muun uusiutuvan energian käytön lisäämiseen ja saatavuuteen tähtääviin maankäytön ja liikenteen kehittämistoimenpiteisiin.

Edistetään uusiutuvaa energiantuotantoa

- Edistetään energiapuun saatavuutta.
- Kehitetään metsäbiomassan tuotanto- ja korjuuketjun toimijoiden kykyä vastata uusien biomassan käyttäjien kuten biojalostamot nopeasti kasvavaan raaka-ainetarpeeseen. Lisäksi edesautetaan kustannustehokkaiden korjuu ja kuljetusmenetelmien ja toimintamallien käyttöönottoa.
- Edistetään hiilivapaiden energiamuotojen (aurinkoenergia, tuulivoima) kehittämistä, investointeja ja käyttöä.
- Kehitetään uutta metsäbiomassan jalostusta ja markkinapotentiaalia.
- Edistetään hajautetun tuotannon energiaratkaisuja.
- Edistetään hajautettua uusiutuvan energian tuotantoa ja jakelua.
- Mahdollistetaan uusien teollisten biotalousinvestointien syntymistä Etelä-Savoon.

1.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot

Maakuntaohjelman päätavoite:

- Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla

Teeman vuosina 2020 ja 2021 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Etelä Savon älykkään erikoistumisen ja innovaatiotoiminnan kehittämisen tavoitteena on luoda kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä osaamiskeskittymiä, joilla on tarjota nopeasti kaupallistettavia ratkaisuja seuraavilla älykkään erikoistumisen aloilla:

Metsä – Metsäbiomassan uudet tuotteet ja tuotantoprosessit

- Edistetään laadukkaan metsänviljelyaineiston jalostusta, tuotantoa ja kaupallistamista.
- Panostetaan eri ainesosien tutkimukseen ja kaupalliseen hyödyntämiseen.
- Lisätään puun koko arvoketjun täysimääräistä hyödyntämistä huomioiden vähähiilisyys.
- Kehitetään ja kaupallistetaan puurakentamisen uusia materiaaleja.
- Tuetaan puun komponenttien erottamista ja jalostamista korkean jalostusarvon uusiksi tuotteiksi.
- Tuetaan uusien kuitutuotteiden ja -prosessien kehittämistä.
- Edistetään hajautetun energiantuotannon ja biopolttoaineiden käyttöönottoa.

Vesi – Puhtaan veden teknologiat ja konseptit

- Panostetaan uusien innovatiivisten vedenpuhdistus- ja käsittelymenetelmien kaupallistamiseen.
- Edistetään arvokomponenttien, haitta-aineiden ja ravinteiden erottamista, talteenottoa ja jälleen hyödyntämistä.
- Tuetaan ympäristön ja prosessien monitoroinnin uusien kaupallisten sovellutusten kehittämistä.
- Panostetaan materiaalitehokkuuden ja kierrätyksen laaja-alaiseen edistämiseen.
- Edistetään ympäristöanalytiikan kehittämistä ja kaupallistamista.
- Luodaan uusia ylimatekunnallisia ja kansainvälisiä strategisia kumppanuuksia

Ruoka – Ruokaketjun puhtaus ja turvallisuus

- Kehitetään ja kaupallistetaan lähiluomun tuote- ja tuotantoinnovaatioita.
- Edistetään puhtautta, korkeaa laatua ja kestäväää tuotantotapaa korostavien ratkaisuiden kehittämistä.
- Panostetaan uusiin logistiikka- ja jakeluratkaisuihin sekä verkostoimaisiin liiketoimintamalleihin.
- Lisätään älykkäiden ja ekologisten pakkausten kehittämistä koko tuotantoketjussa.
- Panostetaan ruuan alkuperän jäljitettävyyden parantamiseen, tuotanto-, jalostus- ja logistiikkaprosessien osalta.
- Lisätään ruokaturvallisuutta parantavien palveluinnovaatioiden kehittämistä.

Kaikilla älykkään erikoistumisen aloilla toteutetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Etelä-Savosta edelläkävijä – kannustetaan TKI-toimijoita uuteen edelläkävijyyteen ja rohkeisiin pilottiavauksiin – synnytetään menestyksen kasvukierre.
- Vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja sekä teknologia-, prosessi- ja tuoteinnovaatioiden syntyä tukevia toimintoja.
- Tuotteistetaan palveluinnovaatioita (liiketoimintainnovaatiot, digitaalisuus)
- Kehitetään valmiuksia ja edistetään yksityisiä ja T&K –investointeja ÄEO-strategian painopistealoille. Hyödynnetään kansallisia verkostoja investointien saamiseksi maakuntaan. (www.investinland.fi)
- Digitalisaation tuomien kehitysmahdollisuuksien hyödyntämistä Metsä-Vesi-Ruoka ÄES-toiminnassa.
- Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat ovat mukana Elinkeinot murroksessa -pilotissa, jonka puitteissa vuonna 2018 valmistunutta Itä- ja Pohjois-Suomen yhdessä laadittua Älykkään erikoistumisen strategiaa jalkautetaan toimintaan vuosina 2019-2021.

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO